

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

PRZYNALEŻNOŚĆ DO PARAFII–WSPÓLNOTY WIARY W NAUCZANIU KOŚCIOŁA WSPÓŁCZESNEGO

Nauka Soboru Watykańskiego II i późniejszych synodów biskupów ukazała w nowy sposób rolę i znaczenie przepowiadania i ewangelizacji w Kościele¹. Wskazania soborowe pobudziły Kościoły lokalne do refleksji nad tym, jak ewangelizować w warunkach współczesnych². Niektóre Kościoły krajowe już od lat poszukują dróg i stosownych środków do ewangelizacji ich ludu³. Jednakże te wysiłki niewiele się przydadzą, jeżeli parafie nie będą wspólnotami wiary wcielającymi wskazania odnowy posoborowej. Parafia zmieni swój charakter z jednostki administracyjnej w dynamiczny ośrodek ewangelizacyjny, jeżeli prezbiterzy i laicy będą przejęci duchem misyjnym i będą doceniać rolę przepowiadania w budowaniu wspólnoty⁴. Dowartościowanie ewangelizacyjnego charakteru parafii jest konieczne, gdyż parafia z istoty swej jest miejscem przepowiadania słowa Bożego i budzenia wiary. Powinna ona też być środowiskiem dojrzewania wiary u członków lokalnej społeczności⁵. Wiara zaś – jak stwierdza Paweł VI – jest fundamentem, na którym opiera się i z którego powstaje budowanie Kościoła i każdej wspólnoty chrześcijańskiej⁶. W naszych czasach autentyczny Kościół i prawdziwe wspólnoty w nim buduje duch bratniej

¹ Mamy tu zwłaszcza na uwadze synody biskupów poświęcone ewangelizacji, katechizacji i rodzinie chrześcijańskiej.

² L. Vivaldo. *Evangelizzazione e sacramenti*. "Presenza pastorale" 43:1973 nr 4-5 s. 485-499; F. Klostermann. *Die Gemeinde Christi. Prinzipien, Formen, Dienste*. Augsburg 1972 s. 119-123.

³ Vivaldo. *Evangelizzazione* s. 485-492.

⁴ A. Mazzoleni. *Problemi e aspetti del piano pastorale centrato sulla iniziazione cristiana*. "Presenza pastorale" 43:1973 nr 9-10 s. 919-922.

⁵ Por. R. Kamiński. *Ewangelizacja w parafii*. CzST 4:1976 s. 110-111.

⁶ Przemówienie Pawła VI podczas śródowej audiencji generalnej 14 VII 1976. W: Komisja Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego. *Program duszpasterski na rok 1977/78*. Warszawa 1977 s. 40.

wspólnoty w wierze i miłości, który – według Pawła VI – z jednej strony zanika, a z drugiej zaczyna się budzić⁷.

1. PARAFIA WSPÓLNOTĄ WIERZĄCYCH

Wypowiedzi dotyczące potrójnego działania Chrystusa, jako Nauczyciela, Kapłana i Króla, stanowią istotny element eklezjologii soborowej. Według tego schematu konstytucja *Lumen gentium* opisuje zarówno urząd biskupów, jak też posłannictwo prezbiterów i laików. Równolegle do tego na wszystkich płaszczyznach Kościoła: uniwersalnej, diecezjalnej i parafialnej przepowiadanie słowa Bożego, sprawowanie Eucharystii i diakonia chrześcijańska przedstawiane są jako zasadnicze funkcje życia kościelnego⁸.

Chociaż parafia od czasu powstania przeszła długą drogę historycznych przeobrażeń, to jednak głoszenie słowa Bożego jest nadal jej istotną funkcją⁹. Genezy powstania parafii należy szukać w potrzebie ewangelizacji nowych środowisk¹⁰. Parafia z natury swej jest ukierunkowana na ewangelizację i to znajduje potwierdzenie w nauczaniu Kościoła współczesnego. Znamienna jest pod tym względem wypowiedź Pawła VI: "Jak Kościół powszechny, tak diecezja i parafia z natury swej jest miejscem ewangelizacji. Impuls misyjny, który pochodzi z Kościoła powszechnego, udziela się diecezji, a z niej przelewa do parafii"¹¹. We wspólnocie parafialnej dokonuje się prawdziwy kontakt człowieka z Kościołem i dlatego mówi się, że parafia jest zwyczajnym miejscem ewangelizacji. W parafii bardziej niż gdzie indziej ewangelizacja jest nauczaniem, wychowaniem i szkołą

⁷ Przemówienie Pawła VI podczas środowej audiencji generalnej 28 VII 1976 – tamże.

⁸ H. W i e h. *Konzil und Gemeinde. Eine systematisch-theologische Untersuchung zum Gemeindeverständnis des Zweiten Vatikanischen Konzils in pastoraler Absicht*. Frankfurt a.M. 1978 s. 216.

⁹ K l o s t e r m a n n. *Die Gemeinde* s. 119-128; F. S c h m i e d. *Kirchliche Jugendarbeit im Spannungsfeld von Diakonie und Verkündigung*. "Katechetische Blätter" 109:1984 nr 7 s. 494; E. L e u n i n g e r. *Die missionarische Pfarrei. Theologische Forderung und pastorale Notwendigkeit*. Limburg 1981 s. 26-48; W i e h. *Konzil* s. 217-219.

¹⁰ P o r. G. H. P i n c k e r s. *Eglise locale et evangelisation*. W: *La paroisse se cherche*. Bruges 1963 s. 100-102; E. V o o s e n. *Origines des paroisses: causes ou occasions*. "Revue diocesaine de Namur" 1:1959 nr 2 s. 56; F. F r i s q u e. *La paroisse centre d'evangelisation*. W: *La paroisse* s. 145-146; I m b a r t d e l a T o u r. *La Paroisse rurale du 4e au 11e siècle*. 2 ed. Paris 1979 s. 3-73; J. G a u d e m e t. *La paroisse au moyen age*. RHEF 63:1973 nr 162 s. 5-6; E. L e u n i n g e r. *Die missionarische Pfarrei und ihre Leitung. Pastoralgeschichtliche und pastoraltheologische Reflexionen*. Limburg 1980 s. 11-59.

¹¹ Przemówienie niedzielne Pawła VI podczas Angelus. "L'Osservatore Romano" 6 I 1974 s. 1.

życia¹². Chodzi tu o wychowanie do wiary i do życia we wspólnocie wierzących, co jest ważnym elementem przynależności do parafii¹³.

W dyskusji przygotowawczej do II Soboru Watykańskiego (*Antepreparatoria*) dostrzegano potrzebę większego dowartościowania przepowiadania. W wielu "wotach" domagano się postawienia kaznodziejstwa i katechezy w centrum życia parafialnego¹⁴. Także w różnych dokumentach komisji przygotowawczych Soboru akcentowano, że pierwszym zadaniem Kościoła, w tym także parafii, w której Kościół się urzeczywistnia, jest przepowiadanie Ewangelii¹⁵.

W świetle nauczania soborowego wierzący przez przepowiadanie Dobrej Nowiny gromadzą się w Duchu Świętym, stając się ludem Bożym. W słowie Pisma św., w Tradycji i w sakramentach spotyka się trwałe zbawcze działanie Boga w stosunku do człowieka. Przepowiadanie słowa Bożego jest więc początkiem budowania chrześcijańskiej wspólnoty i ważnym czynnikiem w budzeniu poczucia przynależności do parafii¹⁶.

Według słów dekretu soborowego "Lud Boży jednoczy się przez Słowo Boga żywego" (DK 4), a fakt ten staje się szczególnie widoczny przy powstawaniu nowych parafii, zwłaszcza misyjnych (por. KK 17; DK 4; DM 15). Głoszenie słowa Bożego jest najważniejszym zadaniem proboszcza (por. DB 30; DK 4; DA 10), a kapłanów określa się sługami słowa Bożego (DK 13). Nauczanie to ma między innymi wzywać do wiary (por. KL 9) i wychowywać do wspólnoty (DK 6). Wiara powstaje przez słowo i słowem się karmi, dzięki niej powstaje wspólnota wierzących (DK 4). Głosząc Ewangelię Kościół zachęca słuchających do wierzenia i wyznawania wiary (KK 17), a przez to wzrasta wspólnota wierzących (DK 4).

Evangelii nuntiandi stwierdza, że celem ewangelizacji jest przybliżenie Dobrej Nowiny całej ludzkości. Poucza też, jak ewangelizować współczesnych ludzi (zob. EN 49-59), aby stanowili wspólnotę wierzących. Wszystkie sposoby głoszenia Bożej prawdy ożywiają parafialną wspólnotę (por. EN 43).

Nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* poleca wszystkimi siłami zabiegać, aby "ewangeliczne orędzie dotarło również do tych, którzy przestali praktykować albo nie wyznają prawdziwej wiary" (kan. 528). Postanawia ponadto, że w parafii, która jest "określoną wspólnotą wierzących" (kan. 515 § 1), proboszcz

¹² Documento pastorale dell'Episcopato italiano: Evangelizzazione e sacramenti nr 94. Korzystamy tutaj z tekstu dokumentu zamieszczonego w książce: S. C i p r i a n i, P. D a c q u i n e i in. *Evangelizzazione e sacramenti*. Napoli 1973 s. 152-184.

¹³ Por. H. C a r r i e r. *Psico-sociologia dell'appartenenza religiosa*. Torino 1965 s. 123-174.

¹⁴ Syntetyczne opracowanie tych dyskusji zob.: W i e h. *Konzil und Gemeinde* s. 49-51.

¹⁵ Syntetyczne opracowanie propozycji zawartych w schematach komisji przygotowawczych Vaticanum II znajduje się w: tamże s. 83-85.

¹⁶ Por. W i e h. *Konzil und Gemeinde* s. 216-217; A. M a z z o l e n i. *La parrocchia mistero di Cristo e della Chiesa*. Napoli 1969 s. 125-176.

powinien dołożyć wszelkich starań, aby przebywającym w niej wiernym było głoszone słowo Boże, aby wierni byli o "prawdach wiary pouczeni, zwłaszcza przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane oraz przez nauczanie katechetyczne" (kan. 528). Przepowiadanie kodeks nazywa "podstawowym obowiązkiem duszpasterskim", a w uzasadnieniu podaje, że "Lud Boży jednoczy się przede wszystkim przez słowo Boga żywego" (kan. 762). Głosiciele słowa Bożego powinni wiernym przedstawiać przede wszystkim to, "w co należy wierzyć i co trzeba czynić dla chwały Bożej i zbawienia ludzi" (kan. 768).

Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* koncentruje się na jednej formie przepowiadania, jaką jest katechizacja. Jan Paweł II we wspomnianym dokumencie parafię nazywa "uprzywilejowanym miejscem katechezy", w którym ludzie ochrzczeni i bierzmowani mają świadomość bycia ludem Bożym i przynależenia do jednej wspólnoty. Parafia – według adhortacji – jest miejscem, z którym chrześcijanie są złączeni ścisłymi więzami, m.in. dzięki przepowiadaniu; powinna też pozostać krzewicielką i inspiratorką katechezy (nr 9). Katecheza jest tą formą działalności, "która prowadzi wspólnotę jak i poszczególnych wiernych do dojrzałości we wierze"¹⁷. Przez katechezę "wspólnoty chrześcijańskie przyswajają sobie poznanie Boga i jego zbawczego planu [...] i doskonałą się, zmierzając ku temu, aby ich wiara była dojrzała i światła oraz by uczestnikami tej dojrzałej wiary stali się wszyscy, którzy tego pragną"¹⁸.

Posoborowe nauczanie papieży rozwija naukę Vaticanum II. Paweł VI określił parafię jako miejsce uprzywilejowane dla wzrostu wiary i rozwoju formacji religijnej¹⁹. Trzeba tylko korzystać z wychowania religijnego, którego udziela parafia²⁰. Papież określił parafię "szkołą słowa Bożego"²¹ bądź "szkołą słowa Bożego i wiary"²², bądź "pierwszą szkołą wiary"²³ i "pierwszą rodziną duchową" złączoną tą samą wiarą i miłością²⁴. Wiara jest podstawą budowania Kościoła

¹⁷ Directorium Catecheticum Generale. Libreria Editrice Vaticana 1971. Cytujemy tutaj dokument w tłumaczeniu na język polski: Ogólna Instrukcja Katechetyczna wydana przez Kongregację do Spraw Duchowieństwa nr 16. "Rozporządzenia Urzędowe Łomżyńskiej Kurii Diecezjalnej" 35:1973 nr 2-4 s. 15 (dalej cyt.: DCG).

¹⁸ DCG nr 21.

¹⁹ *Lettre pontificale à la paroisse universitaire*. "La Documentation Catholique" 48:1967 nr 1493 s. 803.

²⁰ Przemówienie Pawła VI ogłoszone na śródowej audiencji generalnej 18 VIII 1976. WDP 46:1977 nr 8-9 s. 245.

²¹ P a u l VI. *L'Allocution prononcé le dimanche a Castelgandolfo avant la recitation de l'Angelus 7 IX 1969*. "La Documentation Catholique" 51:1969 nr 1549 s. 907.

²² *L'Allocution prononcé le dimanche 30 I 1972 avant la recitation de l'Angelus*. "La Documentation Catholique" 54:1972 nr 1604 s. 209.

²³ Przemówienie z 18 VIII 1976 r.

²⁴ Przemówienie z 7 IX 1969 r.

i każdej wspólnoty chrześcijańskiej²⁵. Parafia jest stałym miejscem spotkania z postugą słowa²⁶, a przez przepowiadanie słowa Bożego staje się wspólnotą wiary²⁷. Według Jana Pawła II "parafia jest uprzywilejowanym miejscem, gdzie laicy różnych środowisk i zrzeseń mogą jednoczyć się dla ożywienia katechetycznego"²⁸. Potrzebna jest taka formacja podstawowych wspólnot lokalnych, aby im gwarantowała autentyczność ewangeliczną i jakość eklezjalną. Jest to ważne z punktu widzenia wszczęcia ludzi w Kościół oraz dawania świadectwa w świecie współczesnym²⁹. Pośrednio wynika z tego, że formacja religijna i przepowiadanie parafialne jest ważne także z punktu widzenia przynależności do parafii.

Nauczaniu Kościoła w Polsce towarzyszy przekonanie, że "Naród polski jest w absolutnej większości katolicki i wyraża swą przynależność do Kościoła"³⁰. Oznacza to pośrednio, że absolutna większość Polaków przynależy do parafii terytorialnych i przez parafię wyraża swą przynależność do Kościoła. Stwierdza się, że "w oparciu o doświadczenie życiowe ostatnich lat [...] wiara w Polsce [...] nie jest górolotnym, pustym frazesem, ale rzeczywistą siłą duchową"³¹, a "rozwijające się w całej Polsce wspólnoty parafialne pielęgnują różne wypróbowane sposoby pracy dla Chrystusa zgodnie z potrzebami miejsca i okoliczności"³². "Parafie te funkcjonują w sytuacji zagrożeń wiary [...] zwłaszcza ze strony wojującego ateizmu i laicyzacji"³³. Według Episkopatu obawy te i zagrożenia wzywają do czujności duszpasterskiej i formułują odpowiednie wymagania

²⁵ Przemówienie z 14 VII 1976 r.

²⁶ Przemówienie z 18 VIII 1976 r.

²⁷ P a u l VI. *Memoire aux eveques de France sur l'Assemblée de silencieux de l'Eglise*. "La Documentation Catholique" 53:1971 nr 1679 s. 142.

²⁸ *Allocution au Conseil des laics 10 X 1979*. "La Documentation Catholique" 61:1979 nr 1774 s. 965.

²⁹ Tamże.

³⁰ W uzasadnieniu tego Episkopat Polski powołuje się na fakt, że narodowy duch polski jest wewnętrznie zrośnięty z poczuciem przynależności do Kościoła katolickiego. Zob. Słowo biskupów polskich o listach episkopatów na temat milenium z 10 II 1966. W: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-1974*. Paris 1974 (dalej cyt.: LEP).

³¹ List pasterski biskupa katowickiego na wielki post 1974 r. WDK 42:1974 nr 3-4 s. 86.

³² Orędzie biskupów polskich do duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego o zadaniach posoborowych Kościoła i o jego położeniu w Polsce z 17 X 1966. LEP s. 461.

³³ List Episkopatu Polski na rok wiary w sprawie ateizmu z 15 VI 1967. LEP s. 495-501; List Episkopatu Polski do dzieci Bożych Kościoła Chrystusowego o aktualnych niebezpieczeństwach z 4 IX 1960. LEP s. 209-212; List Episkopatu pt. "Współczesna laicyzacja" z czerwca 1962 r. LEP s. 261 269.

odnośnie do głoszenia Ewangelii³⁴, rozwijania i pielęgnowania otrzymanej łaski wiary³⁵ oraz budowania jedności i wspólnoty³⁶.

Episkopat Polski wzywał niejednokrotnie wiernych do pogłębiania wiary i wskazywał, że "Bóg musi być w życiu naczelną wartością"³⁷. Biskupi podkreślali, że "wartość praktyczną chrześcijaństwa poznajemy w stosowaniu go na co dzień"³⁸, "że istnieje potrzeba związania naszego życia z prawdami wiary"³⁹, że "trzeba wiarę zaślubić z życiem [...], jej moc objawić w codziennym życiu"⁴⁰. Chodzi tu o powiązanie przepowiadania słowa Bożego z liturgią i miłością braterską na co dzień. "Wszystkie te elementy powinny być powiązane ze sobą, tak że bez jednego z nich nie ma całości"⁴¹.

Przepowiadanie słowa Bożego w pierwotnej gminie chrześcijańskiej i w każdej współczesnej parafii stanowi podstawowy element życia i rozwoju wspólnoty⁴². W świetle nauczania Kościoła w Polsce "parafia jest szkołą życia Ewangelią"⁴³, ona "jednoczy ludzi w jednej prawdzie i we wspólnym życiu"⁴⁴. Stanie się to możliwe, gdy "zdobywanie prawdy będzie odbywać się w miłości", gdy zdobyta prawda będzie służyła do poszerzania granic miłości, do układania osobistego życia i współżycia społecznego w miłości⁴⁵. Głoszący Ewangelię mają traktować swą posługę jako służbę jedności pozostającą w zależności od biskupa

³⁴ List pasterski biskupów polskich do rodziców, dzieci i młodzieży katolickiej o nauczaniu prawd wiary świętej z 2 IX 1961. LEP s. 232-236.

³⁵ List pasterski biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny w ósmym roku Wielkiej Nowenny o polskiej rodzinie katolickiej z 18 XII 1964. LEP s. 376; Wezwanie biskupów polskich do modlitwy na uroczystość Zesłania Ducha Świętego z 15 IV 1962. LEP s. 359-360.

³⁶ Słowo biskupów polskich na uroczystość Chrystusa Króla z 16 IX 1968. LEP s. 532-533; List Episkopatu Polski na święto Chrystusa Króla "Społeczna krucjata miłości jako krucjata dobrego słowa" z 1 X 1969. LEP s. 576-579.

³⁷ List pasterski biskupów polskich z 18 XII 1964. LEP s. 376.

³⁸ List biskupów polskich na rozpoczęcie ósmego roku Wielkiej Nowenny z 3 V 1964. LEP s. 352-354.

³⁹ List biskupów polskich na wejście w życie instrukcji o wykonaniu Konstytucji o świętej liturgii z 27 I 1965. LEP s. 385.

⁴⁰ List biskupów polskich z 3 V 1964. LEP s. 354.

⁴¹ Bp W. P l u t a. *Wykład na konferencji dekanalnej o bratniej miłości w duszpasterstwie*. W: W. P l u t a. *Listy pasterskie, wskazania duszpasterskie*. T. 1. Gorzów Wielkopolski 1978 s. 293 (mps AKUL).

⁴² Tamże; bp W. P l u t a. *List pasterski o parafii jako wspólnocie miłości*. GWK 16:1973 s. 11-14.

⁴³ Prymas Polski. *Wezwanie rodzin parafialnych do tworzenia wspólnoty miłości* z 11 II 1973. W: *Listy pasterskie Prymasa Polski 1946-1974*. Paris 1975 s. 657 (dalej cyt.: LPP).

⁴⁴ List pasterski Prymasa Polski na trzeci rok Wielkiej Nowenny przed Tysiącleciem chrześcijaństwa Polski z kwietnia 1959 r. LPP s. 339.

⁴⁵ Prymas Polski. *Do młodzieży akademickiej na nowy rok pracy* z 26 VIII 1961. LPP s. 369.

i ludu Bożego⁴⁶. Szczegółowo problem ten wyjaśnia bp W. Pluta w liście pasterskim mówiąc, że "parafia jak matka musi nieustannie ochraniać, pielęgnować wiarę [...] i te więzy, które łączą serce człowieka z Bogiem. Stąd parafia powinna główną troską otoczyć nauczanie prawdy Bożej [...], aby dzieci parafii, mali i dorośli, trwali w jedności z Bogiem przez wiarę i miłość [...]. A trwając w łączności z Bogiem przez wiarę i miłość, trwali w miłości między sobą"⁴⁷.

Wspólną sprawą w parafii jest posługa słowa Bożego, która "powinna prowadzić do wzmocnienia wspólnoty wiary"⁴⁸. Do jej wzrostu potrzebne jest pielęgnowanie wiary⁴⁹. Posługa słowa, jeśli chce urzeczywistniać Kościół, powinna dążyć do budowania wspólnoty słuchających i wierzących. Wymaga to czuwania nad rozwojem wiary i "zabezpieczenia jej pogłębianiem wiedzy religijnej"⁵⁰. Słowo Boże będzie nawracać ludzi stale na nowo na myślenie Chrystusowe. Chrystus przez słowo Boże głoszone w homilii i katechezie zwołuje ludzi do wspólnoty⁵¹. Według bpa W. Pluty, "aby słowo Boże było przyjęte przez wszystkich, potrzebne są zespoły wiernych, którzy na co dzień żyją słowem Bożym i którzy nawzajem sobie i otoczeniu są braćmi"⁵². Tak powstająca wspólnota wierzących w Chrystusa będzie świadczyć, że słowo Boże ma moce wychowawcze⁵³.

Posoborowe prawodawstwo synodalne w Polsce parafię określa także jako wspólnotę wiary⁵⁴. Umacnianiu tej wspólnoty wiary ma służyć przepowiadanie słowa Bożego, bo "celem przepowiadania słowa Bożego ludziom wierzącym jest utwierdzenie ich w wierze"⁵⁵. Człowiekowi potrzebny jest kontakt osobowy ze wspólnotą wierzących; poprzez wymianę myśli, zachętę, pomoc i oceny kształtuje świadomość jednostki. Dlatego I Synod Diecezji Katowickiej podkreślił, że

⁴⁶ Orędzie biskupów polskich do duchowieństwa z 17 X 1966. LEP s. 460-466.

⁴⁷ Bp W. P l u t a. *Odezwa biskupa ordynariusza z okazji 750-lecia Kościoła parafialnego w Człuchowie*. GWK 3:1959 s. 623-625.

⁴⁸ P l u t a. *List pasterski* s. 14.

⁴⁹ Bp W. P l u t a. *List pasterski na okres Wielkanocy 1974*. GWK 17:1974 nr 2-3 s. 66-71.

⁵⁰ Wezwanie biskupów polskich do modlitwy na uroczystość Zesłania Ducha Świętego z 15 IV 1962. LEP s. 259-260.

⁵¹ Bp W. P l u t a. *List pasterski o postudze słowa Bożego w parafii*. GWK 16:1973 nr 2 s. 56-60.

⁵² Tamże s. 57-59.

⁵³ Tamże s. 58-59.

⁵⁴ Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej. Cz. 1 nr 20. 1974. WAW 65:1975 nr 1-3 s. 31 (dalej cyt.: Sd-War.).

⁵⁵ Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego 1968 nr 373. Księgarnia św. Wojciecha 1972 s. 102 (dalej cyt.: Sd-Poz.).

człowiekowi oprócz różnych znajomości i przyjaźni potrzebny jest krąg osób, które spotykają się ze względu na wspólną wiarę⁵⁶.

Przepowiadanie słowa Bożego⁵⁷ zmierzające do budowania wspólnoty wierzących domaga się przepowiadającego podmiotu, który w realizacji funkcji nauczycielskiej Kościoła będzie przekazywał określone treści za pomocą odpowiednich form przepowiadania oraz będzie adresował te treści do określonych słuchaczy.

2. PRZEPOWIADANIE SŁOWA BOŻEGO W PARAFII

Zadaniem parafii jest posługa słowa, gdyż wiara istnieje dzięki przepowiadaniu. Społeczność parafialna powinna świadczyć o wierze, głosząc i słuchając słowa Bożego. Bez nich nie byłoby wspólnoty parafialnej, tak jak nie ma Kościoła bez wiary, a wiara – według nauczania św. Pawła – rodzi się ze słuchania (Rz 10, 14-18).

Posługa słowa domaga się przepowiadającego podmiotu oraz słuchaczy. Oba elementy są ważne w budowaniu parafii – wspólnoty wierzących.

a) Podmiot przepowiadania w parafii

W Kościele wszyscy są słuchaczami i analogicznie wszyscy też w jakiś sposób przepowiadają, gdyż ciąży na nich taki obowiązek. Wszyscy ochrzczeni i bierzmowani są powołani, by tej wierze, która konstytuuje Kościół żywy, dawać świadectwo słowem i życiem. O ile w słuchaniu słowa Bożego wszyscy w Kościele są równi, o tyle wśród przepowiadających zachodzą duże, a nawet istotne różnice. Inną rolę i funkcję spełnia hierarchia, inną laikat (zob. DA 2-3). Jednakże funkcja przepowiadania jest wszystkim członkom Kościoła wspólna, każdy ma w niej udział.

Podmiotem przepowiadania są najczęściej biskupi. Do nich przede wszystkim należy nauczanie w Kościele (KK 32, 37). Takie są postanowienia zarówno *Dekrety o pasterskich zadaniach biskupów* (DB 12-14), jak i *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* (KK 25). Biskupi są zwiastunami wiary (KK 25), na których ciąży obowiązek szerzenia Ewangelii (KK 23, 27). W działalności nauczycielskiej powinni się posługiwać przede wszystkim kaznodziejstwem i nauczaniem katechizmu (DB 13). W ten sposób zapoznają wiernych z prawdami Chrystusowymi.

⁵⁶ Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej. Katowice–Rzym 1976 nr XVI 3.2.2.6 s. 221 (dalej cyt.. Sd–Kat.).

⁵⁷ Używany w artykule termin "przepowiadanie" należy rozumieć szeroko. Terminem tym obejmujemy zarówno przepowiadanie misyjne, katechizację, jak i homilię.

W rzeczach wiary i obyczajów biskupi są przewodnikami strzegącymi wiernych od błędów (KK 25)⁵⁸.

Posoborowe nauczanie jednoznacznie stwierdza, że biskupi są "ustanowieni nauczycielami wiary" (EN 67) i na nich przede wszystkim spada obowiązek nauczania. Oni są też pierwszymi katechetami (CT 63). Podobnie ich zadania określa *Kodeks Prawa Kanonicznego*: "biskupi w odniesieniu do wiernych powierzonych ich trosce są autentycznymi nauczycielami i mistrzami wiary" (kan. 753), zaś "w odniesieniu do powierzonego sobie Kościoła partykularnego [...] są kierownikami całej posługi słowa" (kan. 756 § 2). Wierni w stosunku do przepowiadania swoich biskupów "obowiązani są okazać religijne posłuszeństwo" (kan. 753).

Przytoczoną wykładnię ogólnokościelną przekazują także dokumenty polskie. W świetle nauczania episkopatu "urzędowe posłannictwo nauczania prawd wiary jest zlecone przez Chrystusa [...] biskupom i współpracującym z biskupami kapłanom"⁵⁹. Dlatego "na biskupach ciąży pilny obowiązek głoszenia nieustannie słowa Bożego, by wzrastała wiara ludu"⁶⁰. Biskup mnoży niejako swoje działanie w posługiwaniu swoich kapłanów⁶¹. Posługę słowa w parafii spełnia przez swoich reprezentantów – prezbiterów, którym zleca misję przepowiadania, a także osobiście podczas wizytacji pasterskich czy poprzez listy do diecezjan. Także według prawodawstwa synodalnego w Polsce: wyznawanie wiary w Chrystusa i głoszenie słowa Bożego jest podstawowym obowiązkiem Kościoła, wypełnianym przez biskupów i ich współpracowników – prezbiterów⁶². Na biskupach spoczywa przede wszystkim głoszenie i właściwa wykładnia słowa Bożego⁶³. "Urząd nauczycielski w diecezji – według słów dokumentu I Synodu Katowickiego – należy do biskupa ordynariusza⁶⁴, który jest odpowiedzialny za [...] treść i formę przekazywania orędzia Bożego"⁶⁵.

Z biskupami w posłudze łączą się uczestnicy święceń kapłańskich i diakonów (EN 68). Jak nauczają dokumenty soborowe, "prezbiterzy choć nie posia-

⁵⁸ Dekret soborowy zaleca dostosowanie się w przedstawianiu nauki chrześcijańskiej do potrzeb czasu i miejsca. Ponadto w nauczaniu trzeba kierować się prawdą, dobrocią, zrozumieniem, miłością, pokorą, delikatnością, roztropnością i zaufaniem (DB 13).

⁵⁹ List pasterski biskupów polskich z 2 IX 1961. LEP s. 233.

⁶⁰ Słowo Episkopatu Polski do duchowieństwa w związku z adhortacją apostołską Pawła VI. LEP s. 636.

⁶¹ Prymas Polski. Duchowieństwo polskie w obliczu potrzeb współczesnych z Wielkiego Czwartku 1949. LPP s. 115.

⁶² Sd – War cz. 3 nr 1 s. 69.

⁶³ Sd – War cz. 3 nr 2 s. 69

⁶⁴ Sd – Kat nr II 3. 3. 1 s. 24.

⁶⁵ Sd – Kat nr III 3. 8. 1 s. 36

dają szczytu kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy zależą od biskupów, związani są jednak z nimi godnością kapłańską [...] i są wyświęceni, aby głosić Ewangelię" (KK 28). To oni, zgodnie ze swoim stopniem w hierarchii, uczestniczą w urzędzie jedyne go pośrednika Chrystusa, głosząc wszystkim słowo Boże (zob. KK 28)⁶⁶. Prezbiterzy z racji sakramentu kapłaństwa pełnią wśród ludu Bożego funkcję nauczycielską (DK 9), a posługiwanie zaczynają od głoszenia Ewangelii (DK 2). Dlatego można o nich powiedzieć, że są sługami słowa Bożego (DK 2, 4; DB 30). Są także "dłużnikami wszystkich, aby się dzielić z nimi prawdą Ewangelii" (DK 4). I to jest ich najważniejszy obowiązek i zadanie, jakie powinni wypełnić.

Wytyczne soborowe zostały rozwinięte i pogłębione przez dokumenty Kościoła posoborowego. Adhortacja apostolska *Evangeliæ nuntiandi* stwierdza, że prezbiterzy złączeni w posłudze z biskupem są wychowawcami ludu Bożego w wierze i głosicielami słowa Bożego (nr 68). Także adhortacja *Catechesi tradendæ* powołując się na sobór, który nazwał kapłanów "wychowawcami w wierze" (DK 6), wzywa wszystkich do gorliwego wypełnienia funkcji nauczania, a zwłaszcza katechizacji (CT 64). Także dokument III Synodu Biskupów o kapłaństwie służebnym stwierdza, że "każdy ksiądz ma udział w tej szczególnej odpowiedzialności dotyczącej głoszenia całego słowa Bożego i jego interpretacji zgodnej z wiarą Kościoła"⁶⁷. Podobnie nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* podkreśla, że podstawowym obowiązkiem prezbiterów jest głoszenie Ewangelii Bożej, a "święci szafarze powinni bardzo cenić posługę przepowiadania" (kan. 762). "Proboszcz jest obowiązany zatroszczyć się o to, aby przebywającym w parafii głoszone było nieskażone słowo Boże" (kan. 528 § 1), zwłaszcza w homilii (por. kan. 767) oraz w nauczaniu katechetycznym (kan. 776-777)⁶⁸.

W nauczaniu Kościoła w Polsce, ze względu na uwarunkowania polityczno-religijne okresu powojennego, podkreślana jest szczególna rola prezbiterów w przepowiadaniu Ewangelii. Episkopat wielokrotnie przypominał, że urzędowe posłannictwo nauczania prawd wiary zostało zlecone przez Chrystusa apostołom

⁶⁶ Zob. W. G r a n a t. *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*. T. 2. Lublin 1974 s. 50.

⁶⁷ Dokument III Synodu Biskupów o kapłaństwie służebnym. Cz. 2 nr 1. WDL 46:1972 nr 5 s. 108.

⁶⁸ W świetle dokumentów soborowych (KK 29) i nauczania Kościoła posoborowego (EN 68) udział w posłudze słowa mają także diakoni. Diakon może m.in., "o ile mu wyznaczy kompetentna władza [...] czytać wiernym Pismo św., pouczać i napominać lud" (KK 29). W Polsce brak jest dotąd stałych diakonów. Por. hasło: *Diakonat*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 3. Lublin 1979 kol. 1245-1246.

i ich następcom – biskupom i współpracującym z biskupami prezbiterom⁶⁹. Kapłan jest posłany przede wszystkim do przepowiadania Ewangelii⁷⁰.

Te zagadnienia były przedmiotem zainteresowań różnych komisji episkopatu, a zwłaszcza Komisji do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego⁷¹. Dokument Komisji Episkopatu do Spraw Apostolstwa Świeckich⁷² przyjmuje, że prezbiterzy są ważnym podmiotem ewangelizacji. Dyrektorium Apostolstwa Świeckich powołując się jednak na wypowiedzi soborowe przypomina, że "kapłani powinni pamiętać, że nie po to zostali powołani przez Chrystusa, aby całe zbawcze posłannictwo Kościoła w stosunku do świata wziąć na siebie samych, ale mają obowiązek, szanując godność i słuszną wolność wiernych świeckich, zachęcać ich do czynnego udziału w posłannictwie Kościoła" (por. KK 30)⁷³. Także posoborowe prawodawstwo diecezjalne stwierdza, że prezbiterzy na mocy kapłaństwa hierarchicznego i posłannictwa, jakie przez swego biskupa otrzymali od Kościoła, prowadzą dzieło ewangelizacji. Wypełnianie zadań płynących z trzech funkcji Chrystusa i Kościoła: prorockiej, kapłańskiej i pasterskiej, spada na wszystkich członków ludu Bożego w parafii. "Szczególne miejsce w ich realizacji zajmują jednak kapłani"⁷⁴. Księża zatrudnieni w parafii powinni przywiązywać jak największą wagę do posługi słowa i chrześcijańskiego wychowania⁷⁵.

Także laikat ma w Kościele prawo i obowiązek przepowiadania. Posłannictwo to potwierdzają dokumenty soborowe. "Chrystus Prorok wielki, który zarówno świadectwem życia, jak mocą słowa głosił Królestwo Ojca, pełni swe prorocze zadanie [...] nie tylko przez hierarchię, która naucza w jego imieniu, ale także przez świeckich, których po to ustanowił świadkami oraz wyposażył w zmysł wiary i łaskę słowa (por. Dz 2. 17-18; Ap 19. 10) [...] Ludzie świeccy stają się potężnymi głosicielami wiary w rzeczy, których się spodziewają (por. Hbr 11, 1), jeśli z życiem z wiary niezachwianie łączą wyznawanie wiary" (KK 35; por. DK 9; DA 10). Ta ewangelizacja polegająca na głoszeniu Chrystusa zarówno świadectwem życia, jak i słowem nabiera szczególnej skuteczności przez fakt, że

⁶⁹ List pasterski biskupów polskich z 2 IX 1961. LEP s. 233; Prymas Polski. Do duchowieństwa na nowy rok pracy duszpasterskiej z 15 IX 1969. LPP s. 605-607.

⁷⁰ List pasterski Episkopatu Polski. Zapraszamy kapłanów do dzieła "Pomocników Matki Kościoła" z 10 II 1971. LEP s. 695; Prymas Polski. List Wielkopostny do duchowieństwa i wiernych Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Warszawskiej z Popielca 1970. LPP s. 613-617.

⁷¹ Zob. m.in.: *Kapłan jako szafarz sakramentów we wspólnocie parafialnej*. WDP 45:1976 nr 6 s. 179-182; Protokół z posiedzenia Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego z 13-14 I 1976 s. 5 (mps) oraz 2 V 1975 (mps).

⁷² Dokument ten został zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski 15-16 I 1970.

⁷³ Zob. E. W e r o n. *Laikat i apostolstwo*. Paris 1973 s. 188.

⁷⁴ Sd-War. cz. 2 nr 36 s. 44.

⁷⁵ Sd-Poz. nr 432 s. 118.

dokonywane w zwykłych warunkach właściwych światu (KK 35). Mowa jest tu nie tylko o tym, że laicy są zobowiązani do przepowiadania, ale także zawarte są określone sposoby realizowania tej misji: świadectwo życia z wiary, wyznanie wiary, głoszenie Chrystusa słowem na sposób nieoficjalny i jako oficjalna ewangelizacja.

Powszechne kapłaństwo wiernych i kapłaństwo hierarchiczne chociaż różnią się istotą, a nie tylko stopniem, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane; jedno i drugie bowiem uczestniczy w jednym kapłaństwie Chrystusowym (por. DA 10). Dlatego dokument soborowy kieruje następujące zalecenie: "Niech prezbiterzy szczerze uznają i popierają godność świeckich i właściwy im udział w posłannictwie Kościoła" (DK 9).

W posoborowym nauczaniu Kościoła podkreślany jest dostatecznie mocno udział świeckich w profetycznej funkcji Kościoła. Nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* postanawia, że "wierni świeccy na mocy chrztu i bierzmowania są świadkami ewangelicznego orędzia przez słowo i przykład życia chrześcijańskiego. Mogą też być powoływani na współpracowników biskupa i prezbiterów w wykonywaniu posługi słowa" (kan. 759). Kodeks orzeka także, że "świeckich można dopuścić do przepowiadania w kościele lub kaplicy, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu" (kan. 766). Należy podkreślić, że w porównaniu ze starym prawem nastąpiło rozluźnienie absolutnego zakazu głoszenia słowa Bożego przez laików⁷⁶. Dopuszczając jednak świeckich do głoszenia słowa Bożego, trzeba wyraźnie mieć na uwadze pewne teologiczne i kanoniczne ograniczenia i uwarunkowania⁷⁷.

W posoborowym nauczaniu papieży stwierdza się, że świeccy są przedmiotem przepowiadania, jednakże oni "ze względu na swój stan żyją w świecie i spełniają różne funkcje doczesne i winni wobec tego wykonywać swoisty rodzaj ewangelizacji. Ich pierwszorzędnym [...] zadaniem jest [...] pełne uaktywnienie wszystkich chrześcijańskich i ewangelicznych sił i mocy, ukrytych, ale już obecnych i czynnych w tym świecie" (EN 70). Dokumenty papieskie podkreślają znaczenie rodziny dla działalności duszpasterskiej (EN 71; CT 68) oraz zależność skuteczności przepowiadania od wykształcenia i przygotowania podmiotów nauczania (EN 72; DCG 113-115). Docenia się udział katechetów świeckich i rodziny w katechizacji (CT 66, 68) oraz parafii jako uprzywilejowanego miejsca uczestnictwa laików w działalności profetycznej Kościoła⁷⁸.

⁷⁶ H. S i m o n. *Przepowiadanie kaznodziejskie w świetle nowego prawa kanonicznego*. HD 53:1984 nr 4 s. 284.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Allocution Jean Paul II au Conseil des laics 10 X 1979 s. 965.

Nauczaniu Kościoła posoborowego w Polsce towarzyszyło zawsze przekonanie o konieczności wprowadzenia w życie uchwał soborowych⁷⁹, w tym także soborowego spojrzenia i traktowania podmiotu ewangelizacji. Wiele odezwo, listów pasterskich i wezwań episkopatu poświęconych było aktywizacji podmiotu duszpasterstwa parafialnego⁸⁰. Zawierają one wezwania do rodziców i wszystkich ludzi ochrzczonych i bierzmowanych do "wierności i apostołstwa prawdzie Bożej", do odpowiedzialności "za wiarę swoją i innych ludzi, a przede wszystkim za wiarę dzieci, rodzin, przyjaciół, kolegów, otoczenia"⁸¹. Biskupi polscy stwierdzają, iż "ludzie, którzy uwierzyli Bogu, czują się wewnętrznie zobowiązani do tego, aby je wciąż przekazywać coraz to nowym pokoleniom. W szczególności sposób to wewnętrzne zobowiązanie przenika katolickich rodziców"⁸². Zaangażowanie to powinno być szczególnie widoczne podczas religijnego wychowywania dzieci i młodzieży⁸³. Dlatego też powołuje się do pomocy kapłanom w nauczaniu prawd wiary "katechetów i katechetki najpierw spośród braci i sióstr zakonnych, lecz także z grona ludzi świeckich"⁸⁴. Katecheci są określani jako pomocnicy biskupa i kapłanów⁸⁵.

Episkopat Polski wzywa parafian do udziału w nauczaniu parafialnym przez zainteresowanie, konkretną pomoc i inne formy⁸⁶. Biskup W. Pluta podkreśla, że Parafialna Rada Katechetyczna, zespoły małżeńsko-rodzinne, zespoły młodzieżowe i liturgiczne itd. są najlepszym terenem przekazywania prawd Bożych, rozwijających wiarę⁸⁷. Najpierw – według bpa W. Pluty – "chodzi o skromne początki, które jednak muszą być zrobione w każdej parafii. Każdy duszpasterz powinien mieć choćby najmniejszą grupę ludzi, którym sprawa Kościoła [...] leży

⁷⁹ List pasterski Episkopatu Polski na rozpoczęcie roku posoborowego z 10 XI 1966. LEP s. 470-474.

⁸⁰ Przykładowo tylko wspominamy tutaj: Orędzie biskupów polskich do duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego o zadaniach posoborowych Kościoła i o jego położeniu w Polsce z 17 X 1966. LEP s. 462-464; Słowo biskupów polskich w dziesięciolecie rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II z 28 VI 1972. LEP s. 703-705.

⁸¹ Prymas Polski. List Wielkopostny do duchowieństwa i wiernych Archidiecezji Warszawskiej i Gnieźnieńskiej z Popielca 1970. LPP s. 617.

⁸² List pasterski biskupów polskich z 2 IX 1961. LEP s. 233.

⁸³ Słowo pasterskie biskupów do rodziców, wychowawców i młodzieży o obowiązkach religijnych w czasie wakacji z 31 V 1964. LEP s. 358.

⁸⁴ Orędzie biskupów polskich do kapłanów i wiernych o prawie do nauczania religii z 28 VIII 1963. LEP s. 318.

⁸⁵ Tamże s. 320.

⁸⁶ Zob. Orędzie biskupów polskich do kapłanów, rodziców, dzieci i młodzieży w sprawie wychowania religijnego z marca 1963. LEP s. 288-290; Wezwanie biskupów polskich do rodziców na początek roku katechetycznego 1976/77. WDP 45:1976 nr 11 s. 321-323.

⁸⁷ Bp W. P l u t a. *List pasterski na adwent 1977*. W: *Listy pasterskie* t. 2 s. 753.

na sercu, którzy sprawy wiary nie biorą tylko [...] użytkowo, dla własnego dobra"⁸⁸. Trzeba uczynić wszystko, aby słowu Bożemu zapewnić skuteczność owocowania. Wszyscy muszą w tym celu współdziałać: rodzice, księża, parafialna wspólnota⁸⁹.

Dyrektorium Apostolstwa Świeckich pisząc o zadaniach ludzi świeckich mówi, aby oni "współpracowali usilnie w głoszeniu słowa Bożego, zwłaszcza przez katechizację" (nr 13) oraz "świadczeniu Ewangelii przy każdej sposobności" (nr 47). Ta ewangelizacja ma być dokonywana "świadectwem życia, jak i słowem" (DAS 4). Uczestnictwo w prorockim urzędzie Chrystusa zobowiązuje świeckich, "aby moc Ewangelii jaśniała w życiu codziennym, rodzinnym i społecznym" (KK 35; DAS 4).

Także posoborowe synody polskich diecezji dostrzegają potrzebę włączenia ludzi świeckich do realizacji funkcji ewangelizacyjnej. "Lud Boży zjednoczony we wspólnocie parafialnej musi dawać świadectwo wiary i miłości, realizując to, czego dziecko uczy się w katechezie"⁹⁰. I Synod Katowicki na podstawie wytycznych soborowych (KK 33, 35) stwierdza, że "na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania cały lud Boży uczestniczy w proroczym urzędzie Chrystusa. Stąd też płynie wezwanie ludzi świeckich do głoszenia Słowa Bożego"⁹¹. III Synod Archidiecezji Warszawskiej problem ten formułuje następująco: "nie tylko kapłani, ale i świeccy członkowie wspólnoty parafialnej [...] mają obowiązek stale bogacić swego ducha chrześcijańskiego, by móc wiarę skutecznie przekazywać innym, a głoszoną prawdę potwierdzać przykładem własnego życia"⁹². Stwierdza się, że "od pełnego zrozumienia odpowiedzialności za Kościół i włączenia się wiernych w jego pracę zależy życie religijne"⁹³. Należy tylko uświadomić wiernych o ich obowiązkach podczas nauczania przygotowania oraz przygotować ich do tych wielkich zadań⁹⁴. Kształtowanie świadomości posłannictwa katolików świeckich zalicza się do "najbardziej koniecznych zadań dyktowanych współczesnymi znakami czasów"⁹⁵. Mówi się, że świeccy powinni ewangelizować zwłaszcza w tych środowiskach, gdzie się znajdują, gdzie tylko

⁸⁸ *List pasterski do kapłanów w sprawie duszpasterskiej troski o małżeństwo i rodzinę*. W: tamże t. 1 s. 150.

⁸⁹ Bp W. P l u t a. *List pasterski o posłudze słowa Bożego w parafii*. GWK 16:1973 nr 2 s. 56-59.

⁹⁰ Sd-Poz. nr 434 s. 120.

⁹¹ Sd-Kat. nr II 3. 6. 1 s. 24.

⁹² Sd-War. cz. 2 nr 24 s. 34.

⁹³ Sd-War. cz. 1 nr 14 s. 16-17.

⁹⁴ Sd-Poz. nr 431-438 s. 119-121; Sd-Kat. nr II 3. 6. 5 s. 25.

⁹⁵ Sd-War. cz. 1 nr 14 s. 17.

przy ich pomocy może dotrzeć słowo Boże⁹⁶. Katolików świeckich określa się w dokumentach synodalnych "współpracownikami" czy "pomocnikami kaznodziejów duchownych"⁹⁷. Ta współpraca kaznodziejska – według I Synodu Diecezji Katowickiej – powinna polegać na zasięgnięciu rady w sprawach, w których kaznodzieja nie jest dość biegły, konsultowaniu z kompetentnymi osobami niektórych tematów oraz zachęcaniu do opracowania niektórych problemów⁹⁸. Współpraca katechetyczna powinna przyczyniać się natomiast do zwiększenia efektywności działań wychowawczych⁹⁹.

b) *Słuchacze słowa Bożego*

Wszystkie formy przepowiadania słowa Bożego suponują odpowiednio dysponowanego słuchacza. Słuchanie słowa Bożego ma bowiem ogromną doniosłość tak w porządku zbawienia, jak i budowania wspólnoty¹⁰⁰. Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi* odnotowuje, że "przepowiadanie osiąga swą pełną moc i znaczenie tylko wtedy, kiedy jest słuchane, przyjęte, przyswojone i kiedy w tym, kto je przyjmuje, wznieca przyłgnięcie całą duszą" (nr 23).

Chrystus przeciwstawia słuchanie słowa Bożego i wynikającą stąd wiarę oglądaniu, widzeniu znaków (zob. J 4, 48; J 20, 29; Łk 4, 48). Dużą wymowę mają słowa Chrystusa, które wskazują na błogosławieństwo słuchania słowa Bożego (por. Łk 8, 19-21; Łk 10, 28-42; Łk 11, 27-28). Słuchanie słowa Bożego jest – według Chrystusa – konieczne i budujące. Na tym tle stają się zrozumiałe tak usilne zachęty Chrystusa do słuchania (Mk 4, 9), ale i surowe groźby (Mt 10, 14-15).

Wiara żywa tylko wtedy będzie owocem słuchania słowa Bożego, jeśli będzie to słuchanie autentyczne. H. Fries określa je egzystencjalnym¹⁰¹. W takim słuchaniu człowiek aktualizuje całą swoją osobowość, utrzymuje całe swoje "ja" w pełnej gotowości do przyjęcia słowa Bożego (por. 1 Sm 3. 10). Podporządkowuje się więc wszystkie władze osoby ludzkiej Bogu¹⁰². Słuchanie słowa Bożego polega na umiejscowieniu słowa Bożego w środku życia, aby

⁹⁶ Sd–Kat. nr II 3. 6. 1. s. 24.

⁹⁷ Sd–Kat. nr II 3. 6. 4. s. 25; Sd–Poz. nr 433 s. 119.

⁹⁸ Sd–Kat. nr II 3. 6. 4. s. 25.

⁹⁹ Por. Sd–Poz. nr 433 s. 119; Sd–Kat. nr III 2. 2. 10. s. 31.

¹⁰⁰ Problem słuchania słowa Bożego rozważano m.in. na Zjeździe w 1960 r. w Würzburgu. Referaty i dyskusja z tego Zjazdu znajdują się w książce: *Hörer und Predigt*. Würzburg 1960.

¹⁰¹ *Der Hörer des Wortes Gottes*. W: *Hörer und Predigt* s. 54-57.

¹⁰² Tamże s. 59-60.

wypełniało ono całe myślenie i działanie¹⁰³. Niejednokrotnie jednak napotyka się przeszkody¹⁰⁴.

W trosce o autentyczne słuchanie słowa Bożego dokumenty soborowe zalecają, aby przepowiadanie było konkretne i dostosowane do potrzeb słuchaczy¹⁰⁵. Ono ma ich prowadzić do konsekwentnego życia, do wiary, pokuty, sakramentów i dobrych uczynków (KL 9). Chodzi o to, aby słuchacze znaleźli w homilii odpowiedzi na pytania, które ich nurtują w życiu codziennym¹⁰⁶.

Adhortacja *Evangelii nuntiandi* stwierdza, że "Duch Święty jest głównym sprawcą w szerzeniu Ewangelii, ponieważ On pobudza do przepowiadania i przygotowuje serce człowieka do przyjęcia i rozumienia słowa zbawienia" (nr 75). Tenże dokument mając jednak na uwadze skuteczny odbiór przepowiadanego słowa Bożego, udziela wytycznych do głoszenia Dobrej Nowiny. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie słuchaczy, adresuje się wskazania do tych, "którzy nigdy nie słyszeli Dobrej Nowiny [...], do dzieci [...] i wielu ludzi ochrzczonych, ale pozostających poza nawiasem życia chrześcijańskiego; dla prostego ludu, co ma jakąś wiarę, ale nie dość zna jej podstawy; dla ludzi studiujących, którzy czują potrzebę poznania Jezusa Chrystusa inaczej niż im przedstawianego, aniżeli zwykło się przedstawiać dzieciom w nauce religii oraz wielu innym" (nr 52). Oprócz tego "Kościół nie uważa się za zwolnionego z pilnego czuwania nad tymi, którzy już przyjęli wiarę [...]. Wiarę tych, którzy wyznają, że są chrześcijanami [...] usiłuje pogłębić, umocnić i czynić coraz doskonalszą, żeby jeszcze bardziej byli wierzącymi" (EN 54). Parafia musi się liczyć z potrzebą udzielenia odpowiedzi na zapotrzebowania pastoralne naszych czasów, w tym na takie nauczanie, które mogłoby być przyjęte przez jak najwięcej ludzi¹⁰⁷.

Troska o należyty odbiór głoszonego słowa Bożego leży u podstaw także innych dokumentów Kościoła posoborowego. Adhortacja *Catechesi tradendae* oraz Ogólna Instrukcja Katechetyczna, biorąc pod uwagę jak najlepszy odbiór katechezy, poleca, by w katechizacji uwzględnić specyficzne potrzeby poszczególnych grup katechizowanych. Oba dokumenty poświęcają wiele miejsca

¹⁰³ Por. R. Zielaśko. *Teologia przepowiadania słowa Bożego*. Lublin 1969 s. 129-135 (mps).

¹⁰⁴ Por. J. Gnilk a. *Zur Theologie des Hörens nach den Aussagen des Neuen Testamentes*. W: *Hörer und Predigt* s. 106.

¹⁰⁵ Zob. DK 4.

¹⁰⁶ Instrukcja Kongregacji Obrzędów *Inter Oecumenici* o należyтым wprowadzeniu w życie Konstytucji o świętej liturgii z 26 IX 1964. W: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*. T. 1 z. 4. Warszawa 1974 s. 829-976.

¹⁰⁷ *Allocution Paul VI aux participants á la XVe semaine italienne d'aggiornamento pastoral 9 IX 1966*. "La Documentation Catholique" 48:1966 nr 1479 s. 1647.

skuteczności słowa Bożego w katechezie (DCG 32; CT 2-4)¹⁰⁸ oraz mówią o potrzebie katechezy dostosowanej do wieku katechizowanych oraz ich mentalności (CT 35-45; DCG 77).

Nauczanie posoborowe głosi też, że ewangelizacja będzie wtedy skuteczna, jeśli przepowiadanie będzie skierowane "do wspólnot wiernych, których działalność może i powinna dotrzeć do innych pozostałych" (EN 57). Według *Evangelii nuntiandi* "te wspólnoty, na swoisty sposób, mogą promieniować na małe grupy społeczne, wioskę czy inne, w sprawach duchowych i religijnych" (nr 58). Te małe wspólnoty – przy zachowaniu określonych warunków – mogą być bardzo przydatne, aby przepowiadane słowo było należycie przez odbiorców usłyszane i przyjęte (EN 57-58). Istotne jest tu świadectwo wiary wspólnoty kościelnej, które powinno łączyć autentyczny przykład życia chrześcijańskiego i zdolność do ofiary (DCG 33, 35).

Nauczanie Kościoła w Polsce, zgodnie ze wskazaniem soborowymi, poleca, aby przepowiadanie mobilizowało słuchaczy do praktyki życia chrześcijańskiego. Dyrektorium Apostolstwa Świeckich stwierdza: "Kapłani i katecheci mają uczyć nie tylko prawd religijnych, ale zarazem praktyki życia chrześcijańskiego. Praktyka musi stanowić nieodłączny element katechizacji" (nr 110). Dla głębszego uświadomienia religijnego, a także dla dynamizowania postaw apostoelskich należy – zdaniem tego dokumentu – wykorzystać misje, rekolekcje, a zwłaszcza rekolekcje zamknięte (nr 119-120). Biskupi polscy wielokrotnie apelowali o większy wysiłek, aby przepowiadane słowo Boże było należycie przyjmowane i wysłuchane. W tym celu wzywano do uwzględniania w nauczaniu "najpilniejszych potrzeb człowieka w życiu współczesnym"¹⁰⁹. Episkopat wskazuje ponadto, że "nauczanie prawd wiary świętej czy to na ambonie, w czasie katechizacji, misji, rekolekcji, musi być jak najbardziej pozytywne [...]. Należy chronić się od skłonności gromienia, czynienia niepożądanych wycieczek, aluzji"¹¹⁰. Należy także silniej akcentować wartości personalne zasad chrześcijańskich¹¹¹. Wśród wysuwanych propozycji zaleca się m.in. tworzenie w parafii zespołów wiernych, którzy na co dzień żyją Bogiem, ludzi ukształtowanych słowem Bożym¹¹². Także w ustawodawstwie synodalnym polskich diecezji zawarta jest troska, aby

¹⁰⁸ Według Ogólnej Instrukcji Katechetycznej na skuteczność katechezy wielki wpływ ma świadectwo życia osoby katechizowanej i wspólnoty kościelnej (DCG 33 i 35).

¹⁰⁹ Instrukcja Episkopatu Polski o duchowieństwie polskim w życiu własnego narodu z 9 II 1953 s. 130.

¹¹⁰ Tamże s. 132-133.

¹¹¹ List Episkopatu pt. "Współczesna laicyzacja" s. 265.

¹¹² P l u t a. *List pasterski o postudze* s. 56-60.

odbiór przepowiadanego słowa był jak najbardziej skuteczny¹¹³. Odpowiedzią zaś na usłyszane słowo Boże powinno być "świadczenie o Chrystusie, przekazywane otoczeniu słowem i przykładem"¹¹⁴.

3. FORMY PRZEPOWIADANIA PARAFIALNEGO

Głoszenie Ewangelii wszystkim ludziom jest zadaniem Kościoła, które spełnia on przez wieki (por. EN 1). Jakkolwiek przepowiadanie Kościoła w swej istocie polega na przekazywaniu słowa apostoelskiego i stanowi uobecnienie słowa Bożego w kontekście współczesności, to jednak może ono przyjmować różne formy¹¹⁵.

Dokumenty soborowe udzielają wytycznych odnośnie do form przepowiadania¹¹⁶. Wydaje się, że na podstawie wypowiedzi soborowych istnieje możliwość przeprowadzenia podziału form przepowiadania. Podstawowy tekst w tej sprawie przekazuje Konstytucja o świętej liturgii: "Liturgia nie wyczerpuje całej działalności Kościoła, gdyż zanim ludzie mogą zbliżyć się do liturgii, muszą być wezwani do wiary i nawrócenia [...]. Dlatego Kościół niewierzącym głosi orędzie zbawienia, aby wszyscy ludzie poznali jedyne prawdziwego Boga i Jego wysłannika Jezusa Chrystusa i aby nawrócili się od swoich dróg i czynili pokutę. Ma nadto przygotowywać ich do sakramentów, uczyć wypełniania wszystkiego, co nakazał Chrystus, zachęcać do wszelkich dzieł miłości, pobożności i apostołstwa" (nr 9). Wspomniany dokument soborowy zaleca głoszenie homilii, która stanowi część samej liturgii (KL 52), a jej źródłem jest Pismo św. (KO 24). Oprócz kazania "stanowiącego część czynności liturgicznych", które "swoją treść powinno czerpać przede wszystkim z Pisma św. i liturgii" (KL 35), dokumenty soborowe kładą także nacisk na katechezę, której celem jest wiara oświecona, żywa i czynna" (DB 14). Katecheza ma się opierać na Piśmie św., Tradycji, liturgii i żywym Magisterium Kościoła (DB 14).

¹¹³ Sd-Kat. nr II 3, 2, 1, 3, do 3, 2, 2, 7, s. 22-23; Sd-Poz. nr 413-430 s. 113-117; Sd-War. cz. 3 nr 22-25 s. 81-83.

¹¹⁴ Sd-Kat. nr II 4. 2. s. 25.

¹¹⁵ Zob. *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 1. Freiburg-Basel-Wien 1970 s. 233-317; D. G r a s s o. *L'annuncio della salvezza. Teologia della predicazione*. Napoli 1965 s. 325-360; L. S c h e f f c z y k. *Von der Heilsmacht des Wortes*. München 1966 s. 259-263; M. P a c i u s z k i e w i c z. *Struktury przepowiadania*. W: *Praktyka przepowiadania Słowa Bożego*. Pod red. L. Kuca. T. 2. Warszawa 1972 s. 233.

¹¹⁶ Por. G r a s s o. *L'annuncio* s. 338.

a) *Przepowiadanie przygotowujące do przyjęcia wiary*

W świetle nauczania soborowego pierwszą podstawową formą przepowiadania jest orędzie zbawienia (KL 9), które adhortacja *Catechesi tradendae* zwie "pierwszym głoszeniem Ewangelii" (nr 19), "pierwszą ewangelizacją" (nr 19) i "kerygmatem ewangelicznym" (nr 25), a Ogólna Instrukcja Katechetyczna określa "ewangelizacją, czyli przepowiadaniem o charakterze misyjnym" (DCG 17). We współczesnej teologii przepowiadania formę tę określa się kerygmą w ścisłym znaczeniu¹¹⁷, przepowiadaniem misyjnym¹¹⁸ albo ewangelizacją w ścisłym znaczeniu¹¹⁹. Jest to przepowiadanie pośredniczące w spotkaniu wszystkich ludzi z Ewangelią¹²⁰. Stanowi ono podstawowe działanie Kościoła, przygotowujące ludzi do przyjęcia wiary. Forma ta ma na uwadze zapoczątkowanie wiary (zob. DB 11, 13; DM 6, 13, 14) i zmierza do przyjęcia słowa Bożego przez ludzi (DCG 17). Według *Catechesi tradendae* forma ta skierowana jest do tych, którzy jeszcze nie wierzą lub stracili wiarę (CT 25). Jest to kierowanie orędzia zbawienia w celu nawrócenia, stawiania człowieka wobec Ewangelii i prowokowanie go do spotkania z Bogiem. Takie przepowiadanie zaadresowane jest do niewierzących i tych, którzy jeszcze nie nawrócili się i nie znają Chrystusa. Obejmuje ona – jak stwierdza A. Mazzoleni – pogan; ochrzczonych, ale podobnych w życiu do pogan; ochrzczonych, ale potrzebujących prawdziwego nawrócenia¹²¹. W krajach o tradycji i kulturze chrześcijańskiej ewangelizacja przyjmuje często charakter specjalny, jako wezwanie do nawrócenia, do powrotu do Boga¹²². Ponieważ "spodobało się Bogu zbawiać ludzi nie pojedynczo, lecz uczynić z nich lud, któryby Go poznawał w prawdzie i zbożnie Mu służył", przeto jednostka otrzymuje słowo Boże we wspólnocie od tych, którzy mają misję ewangelizowania (KK 9).

Adhortacja *Evangelii nuntiandi* określa dokładnie, kto jest adresatem pierwszej formy przepowiadania: "Chociaż to pierwsze głoszenie kieruje się przede wszystkim do tych, którzy nie słyszeli nigdy Dobrej Nowiny Jezusa, albo do dzieci, to jednak jest ono zawsze konieczne dla wielu ludzi, bo dzisiaj dość

¹¹⁷ A. R e t i f. *Que et ce que la kerygma?* NRTh 81:1949 s. 91; R. R a k. *Eschatologia a duszpasterstwo*. WWK 33:1978 nr 5-7 s. 192; S c h e f f c z y k. *Von der Heilsmacht* s. 259-261.

¹¹⁸ K. R a h n e r. *Die missionarische Predigt*. W: *Handbuch* s. 237-246; M a z z o l e n i. *La parrocchia* s. 128.

¹¹⁹ G r a s s o. *L'annuncio* s. 328-329.

¹²⁰ A. N a l s k o w s k i. *Słowo Boże urzeczywistniające Kościół*. W: L. K u c, A. J. N a l a s k o w s k i, H. P a g i e w s k i. *Teologia przepowiadania Słowa Bożego*. Warszawa 1971 s. 144-145.

¹²¹ M a z z o l e n i. *La parrocchia* s. 130.

¹²² Tamże.

często powstają takie warunki, w których zupełnie odchodzi się od prawa Chrystusowego; dla wielu ludzi ochrzczonych, ale pozostających poza nawiasem życia chrześcijańskiego; dla prostego ludu, co ma jakąś wiarę, ale nie dość zna jej podstawy; dla ludzi studiujących, którzy czują potrzebę poznania Jezusa Chrystusa inaczej im przedstawianego, aniżeli zwykło się przedstawiać dzieciom w nauce religii oraz wielu innym" (nr 52)¹²³. Także adhortacja *Catechesi tradendae* stwierdza, że "pierwsze głoszenie Ewangelii" (nr 19) ma wstrząsnąć człowiekiem i poruszyć go, "aby oddał się on przez wiarę Jezusowi Chrystusowi" (nr 25), ma prowadzić do nawrócenia (nr 19) i wprowadzenia w wiarę (nr 19). Ten ostatni dokument oznajmia, że "często pierwsza ewangelizacja nie ma miejsca. Pewna liczba dzieci, ochrzczonych w okresie niemowlęctwa, przystępuje do katechizacji parafialnej bez żadnego wprowadzenia w wiarę, nie kierowana jeszcze żadnym wyraźnym i osobistym związkiem z Chrystusem, obdarzona jedynie zdolnościami do wierzenia, daną im przez chrzest i obecność Ducha św. [...]. Dołączyć tu trzeba także dzieci nie ochrzczone, których rodzice godzą się dopiero późno na wychowanie religijne" (CT 19). W takim przepowiadaniu nie jest ukazany system, lecz zdarzenie zbawcze, polegające w istocie na tym, że Bóg udziela nam siebie w Jezusie Chrystusie¹²⁴. Pierwsze przepowiadanie wymaga skondensowanej, podstawowej formuły orędzia chrześcijańskiego, w której posłannictwo Chrystusa byłoby w taki sposób ujęte, aby mogło działać jako bezpośrednie wezwanie¹²⁵.

Nauczanie Kościoła w Polsce wychodzi z faktu, że "niewierzący stanowią mniejszość naszego społeczeństwa. Wierzący są ogromną większością. Dla większości odziedziczona po przodkach wiara jest istotną wartością życiową"¹²⁶. Przy takim założeniu zrozumiałe jest, że dokumenty Kościoła w Polsce zajmują się przede wszystkim tymi formami przepowiadania, które skierowane są głównie do wierzących, aby ich wiarę pogłębić. Stwierdza się, że "Słowo Chrystusowe musi być nieustannie głoszone, przez nie bowiem rodzi się wiara w sercach ludzi niewierzących, w sercach ludzi wierzących – rozwija"¹²⁷. W nauczaniu episkopatu podkreśla się potrzebę "przeciwstawiania się zjawiskom i przejawom

¹²³ Adhortacja *Evangelii nuntiandi* wskazuje, w odniesieniu do ewangelizacji, na dwa układy ludzi rzeczy: zwiększanie się liczby niewierzących oraz wzrost liczby ochrzczonych, którzy nie wyrzekli się wprawdzie swego chrztu, ale są niepraktykującymi (por. EN 55-56).

¹²⁴ R a h n e r. *Die missionarische* s. 228.

¹²⁵ Na potrzebę krótkich formuł wiary w przepowiadaniu współczesnym wskazują m.in.: K. R a h n e r. *Kurzer Inbegriff des christlichen Glaubens für "Ungläubige". Ein Versuch.* GuL 38:1965 s. 374-379; L. K a r r e r. *Kurzformeln des Glaubens in der Predigt.* W: *Handbuch zur Predigt.* Hrsg. G. Schüepp. Zürich-Einsiedeln-Köln 1982 s. 187-212.

¹²⁶ Sd-Kat. nr 1 2. 2. 2 s. 5.

¹²⁷ Sd-War. cz. 3 nr 1 s. 69.

wszelkiego rodzaju laicyzacji [...]. Najskuteczniejszym sposobem realizacji tego zadania jest pielęgnowanie zdrowej religijności, pogłębianie i ożywianie wiary oraz świadczenie o niej własnym życiem¹²⁸.

b) Przepowiadanie homilijne

W przepowiadaniu realizowanym w parafii centralne miejsce zajmuje homilia, która odbywa się nie tylko w ramach liturgii, ale stanowi jej integralną część (KL 52, 35). Wokół homilii grupują się wszystkie inne formy przepowiadania parafialnego, które przygotowują do udziału w misteriach liturgicznych albo wyprowadzają z tego udziału konsekwencje życiowe¹²⁹.

Nauczanie Kościoła współczesnego przywróciło wielką rangę homilii¹³⁰. Dokumenty soborowe, a zwłaszcza Konstytucja o świętej liturgii oraz przynależna do niej Instrukcja Kongregacji Obrzędów do należytego wprowadzenia w życie Konstytucji o świętej liturgii¹³¹ podnoszą walor duszpasterski homilii¹³² oraz jej związek z liturgią¹³³. Oba wspomniane dokumenty zobowiązują do głoszenia homilii¹³⁴. Pewne różnice dotyczą kwestii częstotliwości głoszenia homilii. Konstytucja o świętej liturgii (nr 52) zachęca do głoszenia homilii w ramach mszy św. niedzielnej i świątecznej z udziałem wiernych i jej opuszczenie uważa za możliwe tylko z ważnego powodu. Instrukcja zaś nakazuje wyraźnie głoszenie homilii w czasie mszy św. z udziałem ludu w niedziele i święta nakazane, a zaleca w dni powszednie, zwłaszcza w adwencie i wielkim poście oraz przy innych okazjach, gdy wierni liczniej gromadzą się w kościele (nr 55)¹³⁵. Wspomniana instrukcja nadmienia ponadto, że "w razie dostarczenia schematów kazań, które mają być głoszone podczas mszy św. w niektórych okresach roku należy zachować ich wewnętrzną łączność z głównymi okresami i świętami roku liturgicznego, czyli z misterium odkupienia, homilia bowiem stanowi część liturgii danego dnia" (nr 55). Podobną myśl wyrażono w Konstytucji o świętej liturgii (nr 102-104). Podstawą do powyższego

¹²⁸ List Episkopatu Polski o laicyzacji z 22 III 1968 s. 523.

¹²⁹ Można tu wymienić kazania i konferencje. Te ostatnie różnią się od kazania bardziej rzeczowym, intelektualnym ujęciem tematu. Są też w zasadzie dłuższe od kazania.

¹³⁰ O. C u l l m a n n. *Le culte dans l'Eglise primitive*. Paris 1944 s. 30.

¹³¹ Instrukcja *Inter Oecumenici* s. 829-976.

¹³² S i m o n. *Przepowiadanie* s. 282-286.

¹³³ E. S o b i e r a j. *Homilia według teologii posoborowej*. W: *Eucharystia w duszpasterstwie*. Pod red. A. L. Szafrąńskiego. Lublin 1977 s. 177.

¹³⁴ Zob. KL 52; Instrukcja *Inter Oecumenici* nr 55.

¹³⁵ Instrukcja *Inter Oecumenici* nr 55.

zobligowania wydaje się być fakt, że homilia stanowi integralną część liturgii (KL 35, 52)¹³⁶.

Związek homilii z liturgią jest bardzo głęboki¹³⁷, aczkolwiek nie można powiedzieć, że homilia stanowi istotną część liturgii¹³⁸. Potwierdza to KL (nr 56): "Dwie części, z których niejako składa się Msza św., mianowicie liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, tak ściśle wiążą się ze sobą, że tworzą jeden akt kultu"¹³⁹. Głoszenie słowa Bożego w czasie liturgii eucharystycznej nie jest zwykłym pouczeniem, ale "częścią samej liturgii" (KL 52), jest więc aktem kultu i pozostaje w organicznej łączności z liturgią eucharystyczną¹⁴⁰. Liturgii potrzebna jest homilia, a homilii potrzebna jest liturgia¹⁴¹.

W odróżnieniu od innych form przepowiadania¹⁴² homilia jest aktem liturgicznym, ona włącza się organicznie w tok liturgii słowa i stanowi jedno z czytaniem, których skuteczność przedłuża¹⁴³. Homilia z liturgią stanowi integralną część – i tym różni się od innych form przepowiadania, a głównie od kazania, które odbywa się wprawdzie w ramach liturgii, ale nie wykazuje wewnętrznego z nią związku¹⁴⁴. Nauczanie soborowe pozwala – jak się wydaje – na określenie mniej lub bardziej dokładnie struktury homilii. Z faktu, że homilia jest częścią liturgii i dokonującego się w niej przez słowo i sakrament misterium zbawienia – wynika, że powinna ona w sposób wyraźny odwoływać się do liturgii i dzieła zbawienia¹⁴⁵. W homilii nie można traktować tekstów liturgicznych w oderwaniu od dokonującego się aktu liturgicznego, przede wszystkim od mszy św., w której dokonuje się dzieło naszego zbawienia. Homilia

¹³⁶ Stwierdzenia soborowe są w tej mierze jednoznaczne. "Jako część samej liturgii zaleca się bardzo homilię" (KL 52). "Rubryki powinny wskazać najodpowiedniejsze miejsce dla kazania, stanowiącego część czynności liturgicznej, jeżeli dany obrzęd je dopuszcza" (KL 35).

¹³⁷ Zob. S o b i e r a j. *Homilia* s. 176-178; C. V a g a g g i n i. *Il senso teologico della liturgia*. Roma 1965 s. 834-825.

¹³⁸ Istotną część liturgii stanowi element, bez którego jakiś akt liturgiczny nie mógłby zaistnieć i osiągnąć rezultaty.

¹³⁹ Por. F. B l a c h n i c k i. *Teologia pastoralna ogólna*. Cz. 1. Lublin 1965 s. 154-172; S o b i e r a j. *Homilia* s. 178.

¹⁴⁰ Homilia jest ściśle z liturgią związana i jakby tkwi w jej treści.

¹⁴¹ G. M i s c h o n n e a u, F. V a r i l l o n. *Propos sur la predication*. Paris 1963 s. 101.

¹⁴² Biorąc pod uwagę relację do liturgii, homilia różni się w sposób zdecydowany od kerygmy, w której szuka się człowieka tam, gdzie on się znajduje. Różni się także od katechezy, która może mieć albo nie mieć pewnych ram obrzędowych, różni się od mistagogii, która może dokonywać się w czasie obrzędu, albo nie jest związana z czytaniem Pisma św. Zob. S o b i e r a j. *Homilia* s. 179; G r a s s o. *L'annuncio* s. 325-339; A. M. M a r t i m o r t. *L'Eglise en priere*. Paris 1961 s. 118.

¹⁴³ S o b i e r a j. *Homilia* s. 179.

¹⁴⁴ Zob. Instrukcja *Inter Oecumenici* nr 55.

¹⁴⁵ Por. KL 5-8.

powinna uwzględniać to, że prawda zawarta w tekstach liturgicznych, a w homilii przepowiadana staje się aktualną rzeczywistością w sprawowanym misterium liturgicznym. Innym elementem określającym strukturę homilii są "szczególne potrzeby słuchaczy"¹⁴⁶. W homilii ludzie powinni znaleźć odpowiedzi na nurtujące ich w życiu codziennym pytania. Wierni powinni odczuć, że w homilii o nich chodzi. Wymaga to jednak znajomości współczesnych ludzi i ich problemów¹⁴⁷. Jednakże ta znajomość powinna być skonkretyzowana w kontekście danego środowiska parafialnego. Przez to homilia będzie stanowić dobry środek do budzenia poczucia przynależności do parafii.

Naukę Kościoła o głoszeniu homilii jeszcze szczegółowiej określają dokumenty posoborowe. Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów (z 22 II 1973)¹⁴⁸ stwierdza, że "szczególną formą przepowiadania do wspólnoty już ewangelizowanej jest homilia [...]. Na podstawie tekstu świętego przedstawia ona wielkie dzieła Boże i tajemnice Chrystusa oraz podaje wiernym zasady chrześcijańskiego życia. Ponieważ homilia ma miejsce po czytaniu słowa Bożego podczas czynności liturgicznych, które są szczytem i źródłem całego życia Kościoła, stąd przewyższa inne formy przepowiadania i w pewien sposób je przejmuje, zwłaszcza katechezę"¹⁴⁹. Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi* pisze, że homilia jest ważnym narzędziem w prowadzeniu ewangelizacji. "To przepowiadanie, w szczególny sposób włączone w celebrę eucharystyczną [...] spełnia bez wątpienia pierwszorzędne zadanie ewangelizacyjne, o ile ujawnia głęboką wiarę przepowiadającego i przepojone jest miłością" (EN 43). Jan Paweł II w *Catechesi tradendae* stwierdza, że "homilia uwzględniając szczególny charakter i tok liturgii, podejmuje drogę wiary, którą katecheza wskazała i doprowadza ją do właściwego kresu [...]. Przepowiadanie oparte na tekstach biblijnych sprawia we właściwy sposób, że wierni pełniej i głębiej poznają wszystkie tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego" (nr 48). Papież przypomina ponadto, że "homilia wymaga największej pilności, trzeba także dbać, by nie była ona za długa, ani też zbyt krótka, aby była zawsze starannie przygotowana [...] dostosowana do słuchających i zastrzeżona duchownym wyświęconym. Powinna być głoszona podczas każdej Eucharystii w niedziele i święta obowiązkowe, a także przy udzielaniu chrztu, w obrzędach pokuty,

¹⁴⁶ Instrukcja *Inter Oecumenici* nr 54.

¹⁴⁷ Zob. J. S. P a s i e r b. *Pionowy wymiar kultury*. Kraków 1983 s. 25-37; t e n ż e. *Człowiek współczesny jako słuchacz słowa Bożego*. CT 39:1969 f. 1 s. 5-15; J. N a l a s k o w s k i. *Jasnogórska postługa Słowa Bożego w świetle VIII rozdziału "Lumen gentium"*. "Studia Claromontana" 4:1983 s. 33-37.

¹⁴⁸ W: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*. T. 6 z. 1. Warszawa 1975 nr 10370-11035 s. 13-324.

¹⁴⁹ Tamże nr 59.

małżeństwa i pogrzebu" (CT 48). Jan Paweł II w liście o tajemnicy i kulcie Eucharystii¹⁵⁰ poucza, że do istoty homilii należy między innymi "okazywanie zbieżności pomiędzy objawioną mądrością Bożą a szukającą na różnych drogach prawdy myślą ludzką" (nr 10). Według zaś Instrukcji Kongregacji do Spraw Sakramentów i Kultu Bożego *Inaestimabile donum* homilia ma na celu "wyjaśnić wiernym słowo Boże zawarte w czytaniach oraz wskazać na jego współczesną wymowę"¹⁵¹.

W nauczaniu Kościoła w Polsce występuje rozróżnienie na kaznodziejstwo związane z liturgią oraz kaznodziejstwo poza liturgią. W ramach pierwszego rodzaju mowa jest o homilii mszalnej jako podstawowej formie przepowiadania¹⁵², której głoszenie jest jednym z postulatów soborowych¹⁵³. Episkopat Polski polecił głosić w roku 1972 homilie mszalne zamiast kazań tematycznych w związku z wprowadzeniem nowego 3-letniego cyklu czytań mszalnych¹⁵⁴. Jednakże przed rokiem 1972 zalecano, aby na podstawie wskazanych przez program kaznodziejski związków między tekstami liturgicznymi, głównie czytaniem, a tematem ustalonym przez program kaznodziejski, było opracowywane kazanie homilijne¹⁵⁵. Programy kaznodziejskie uwzględniały w pewnej mierze także postulat, aby kazania były katechizmowe. Biskup J. Rozwadowski twierdzi, że program czteroletni 1968-1972 dawał "systematyczny, ale pogłębiony i w duchu teologii soborowej ujęty w pewną całość wykład zagadnień wiary. Przez to zapobiegało się w pewnej mierze brakowi katechizacji u dorosłych"¹⁵⁶. Mimo zastępowania katechezy dorosłych kazaniem "z roku na rok rosła troska o powiązanie programu kaznodziejskiego z czytaniem mszalnymi, tekstami modlitw i w ogóle z liturgią"¹⁵⁷. Można powiedzieć, że w Polsce stopniowo kazania katechetyczne swoim charakterem zbliżały się do homilii, wychodząc naprzeciw żywotnym potrzebom parafian.

¹⁵⁰ List Ojca św. Jana Pawła II o tajemnicy i kulcie Eucharystii z 24 II 1980. WDP 49:1980 nr 8 s. 225-250.

¹⁵¹ Z 17 IV 1980 nr 3 – tamże s. 253.

¹⁵² Sd-Kat. nr II 3. 2. 1 s. 21.

¹⁵³ Bp J. S t r o b a. *Soborowy postulat homilii a program kaznodziejski na rok 1970/71*. W: *Chrystus wzywa i uczy. Materiały IV Kursu homiletyczno-katechetycznego w ATK w dniach 10-12 IX 1971*. Warszawa 1971 s. 21.

¹⁵⁴ Zob. W. W o j d e c k i. *Wprowadzenie do programu homiletycznego na rok 1980/81*. "Biblioteka Kaznodziejska" 1980 t. 105 nr 5 s. 257.

¹⁵⁵ S t r o b a. *Soborowy* s. 24-25.

¹⁵⁶ *Omówienie programu kaznodziejskiego Episkopatu Polski na rok 1969/70*. W: *Chrystus żywy w sakramentach. Materiały III kursu homiletyczno-katechetycznego dla duchowieństwa w ATK w dniach 8-9 IX 1969*. Warszawa 1970 s. 27.

¹⁵⁷ P a c i u s z k i e w i c z. *Struktury* s. 245-246.

U podstaw planowania homiletycznego w Polsce leżało przekonanie o potrzebie troski "o pogłębianie i upowszechnianie w ludzie Bożym całej i autentycznej nauki Chrystusa przechowywanej i głoszonej przez Kościół"¹⁵⁸. Według episkopatu "z jednej strony odnowione zostało głoszenie słowa Bożego w liturgii, większa liczba wiernych czyta Pismo św.; postęp w prowadzeniu katechizacji pozwala na głębszą ewangelizację; dociekania biblijne, patrystyczne i teologiczne świadczą często pomoc w wyjaśnianiu prawd objawionych. Z drugiej jednak strony nagromadzone niejasności i wątpliwości dotyczące istotnych kwestii wiary budzą wśród wierzących niepokój"¹⁵⁹. Wspomniane "okoliczności zmuszają do większego wysiłku, aby słowo Boże dotarło do współczesnych"¹⁶⁰. W oddziaływaniu kaznodziejskim trzeba mieć także na uwadze "wszystkich związanych z Kościołem tylko formalnie, a nawet czujących się wobec Kościoła obco. Kapłani mają ich pouczać nie tylko słowami, ale także swym działaniem i stylem życia"¹⁶¹.

Programy homiletyczne po roku 1972 nie zrywały z zasadą, że na ambonie mamy głosić całość wiary i moralności chrześcijańskiej, ale zmieniały tylko sposób podania tych prawd. W programach odstąpiono więc od systematycznego rozplanowania tematów kazań, natomiast wprowadzono tematykę homilii związaną z liturgią danej niedzieli czy święta, podyktowaną rocznym, a czasem trzyletnim cyklem czytań mszalnych¹⁶². Dyspozycje do homilii zawarte w programie homiletycznym są w zasadzie związane tematycznie z treściami programu duszpasterskiego i stanowią próbę transpozycji tamtych idei przewodnich na poszczególne jednostki przepowiadania homiletycznego¹⁶³.

W zamieszczanych dyspozycjach do homilii przyjęto metodę indukcyjną. Zastosowano ją ze względu na słuchaczy, bowiem łatwiej słuchacz zainteresuje się słowem głoszonym z ambony, jeśli odczuje, że kaznodzieja porusza jego problemy życiowe, od nich zaczyna i stara się je rozwiązać w duchu głoszonego słowa Bożego. W proponowanych homiliach zachowano schemat obejmujący trzy części¹⁶⁴, a tylko w niektórych latach cztery części¹⁶⁵. Tymi rozwijanymi w

¹⁵⁸ Słowo Episkopatu Polski do duchowieństwa w związku z adhortacją apostołską Pawła VI z 1 IV 1971. LEP s. 638.

¹⁵⁹ Tamże s. 635-636.

¹⁶⁰ Tamże s. 635.

¹⁶¹ Tamże s. 638-639.

¹⁶² W o j d e c k i. *Wprowadzenie* s. 257.

¹⁶³ *Wprowadzenie do programu homiletycznego na rok 1979/80*. "Biblioteka Kaznodziejska" 1979 t. 103 s. 257.

¹⁶⁴ Por. L. K ù c. *Wprowadzenie do programu kaznodziejskiego na rok 1972/73* – tamże 1972 t. 89 nr 5 s. 258-259; *Wprowadzenie do programu homiletycznego na rok 1976/77* – tamże 1976 t. 97 nr 5 s. 261; M. B r z o z o w s k i. *Wprowadzenie do programu homiletycznego na rok 1981/82* – tamże 1981 t. 107 nr 5 s. 257.

homilii elementami są: a) Doświadczenie życiowe, czyli postawienie problemu na podstawie pytań i doświadczeń słuchaczy i na podstawie tekstów czytań mszalnych; b) To mówi Pan – czyli osąd aktualnej rzeczywistości w świetle objawionego słowa Bożego. W tym punkcie poszukuje się Bożej odpowiedzi na konkretne pytania stawiane przez współczesne życie. Punktem wyjścia będą konkretne czytania biblijne widziane w świetle aktualnych potrzeb człowieka; c) Życie chrześcijanina, czyli wskazanie słuchaczom, jak mają życiem odpowiedzieć na słowo Boże. Będą to sprecyzowane postulaty działania. Zestawienie spojrzenia na aktualną rzeczywistość z osądającym ją słowem Bożym prowadzi do praktycznych wniosków; d) Elementy specyficznie polskie. W punkcie tym podejmuje się próbę ukazania realizowania myśli Bożej poruszonej w kazaniu w życiu minionych pokoleń Polaków¹⁶⁶.

Polskie prawodawstwo synodalne nakazuje głoszenie homilii podczas mszy św. w niedziele i święta nakazane odprawiane przy udziale ludu i zachęca do głoszenia homilii w inne dni, gdy wierni liczniej gromadzą się w kościele¹⁶⁷. Większość posoborowych synodów diecezjalnych poleca głoszenie homilii dla dorosłych, młodzieży i dzieci¹⁶⁸. I Synod Katowicki daje wytyczne, które należy wykorzystać w głoszeniu homilii dla poszczególnych kategorii wiekowych¹⁶⁹. Prawodawstwo synodalne ze względu na potrzebę stałego dokształcania wiernych z jednej strony oraz możliwość zetknięcia się ze słowem Bożym jedynie podczas mszy św. stoi na stanowisku, że przepowiadanie homilijne ma uwzględniać także nauczanie prawd wiary i moralności w rytmie roku liturgicznego, a nie w porządku katechizmowym¹⁷⁰.

Także poszczególni biskupi diecezjalni wydawali rozporządzenia o głoszeniu homilii podczas mszy św. niedzielnych, świątecznych oraz innych z licznym udziałem wiernych. Wskazywano też na potrzebę powiązania głoszonych homilii z tematyką rocznego programu kaznodziejskiego¹⁷¹ przewidującego tematy dla sześciu grup słuchaczy: dorośli, młodzież, dzieci, rodzice, nauki stanowe dla

¹⁶⁵ Tamże – 1982 t. 109 s. 257-258.

¹⁶⁶ Zob. W o j d e c k i. *Wprowadzenie* s. 257-258; B r z o z o w s k i. *Wprowadzenie* 1982 t. 109 s. 257-258.

¹⁶⁷ Sd-War. cz. 3 nr 7 s. 72.

¹⁶⁸ Sd-Kat. nr III 3. 2 s. 22; Sd-Poz. nr 378-383 s. 103-105.

¹⁶⁹ Sd-Kat. nr III 3. 2. 1 s. 22.

¹⁷⁰ Sd-Kat. nr III 3. 3. 1. 2 s. 22; Sd-War. cz. 3 nr 7 s. 72.

¹⁷¹ Przytoczymy tutaj przykładowo tylko niektóre zarządzenia: Biskup przemyski. *Przypomnienie zarządzenia o naukach dla wiernych*. W: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970. Ustawodawstwo diecezjalne*. T. 2 z. 3. Warszawa 1974 s. 229; Arcybiskup poznański każdego roku w okresie 1961-1970 wydawał zarządzenia o przestrzeganiu planu rocznego kazań.

dzieci i kazania pierwszopiątkowe¹⁷². W uzasadnieniu rozporządzeń o przestrzeganiu tematyki kazań z rocznych planów kaznodziejskich zawartych w bibliotece kaznodziejskiej podawano między innymi, że "tematyka ta jest wynikiem wnikliwych opracowań Komisji Duszpasterstwa Ogólnego oraz że uwzględnia szczególne potrzeby Kościoła w Polsce"¹⁷³. Roczne programy kaznodziejskie rezerwowały określoną liczbę niedziel na tradycyjne akcje duszpasterskie. Roczne programy przewidywały ponadto niedziele, które duszpasterze mogli wykorzystać na omówienie aktualnych spraw parafii czy diecezji¹⁷⁴. Fakt ten zasługuje na szczególne odnotowanie, gdyż może on mieć wpływ nie tylko na wzrost świadomości parafialnej, ale także i poczucia więzi ze wspólnotą parafialną.

c) Przepowiadanie katechetyczne

Przepowiadanie katechetyczne zaadresowane jest do wierzących. Jego celem jest stałe pogłębianie wiary i procesu nawrócenia, przygotowanie do godnego przyjęcia sakramentów oraz stałe nawoływanie do realizacji Ewangelii, do dzieł miłości, pobożności i apostołstwa (KL 9). Katecheza jest tą formą działalności kościelnej, "która prowadzi zarówno wspólnotę, jak i poszczególnych wiernych do osiągnięcia dojrzałości w wierze" (DCG 21). Wiara ma dojrzewać dzięki katechezie (DCG 36). Także nauczanie Kościoła w Polsce podkreśla, że katechizacja obok zdobywania wiedzy religijnej jest "uczeniem się przeżywania Boga i Jego Prawdy w sposób bardziej dojrzały, uczeniem się prawidłowego rozwiązywania własnych problemów życiowych, a także nabywaniem umiejętności życia we wspólnocie ludzi"¹⁷⁵. Katechizacja ma kształtować pogląd na świat i wytyczać drogi postępowania zgodnie z nauką Chrystusa¹⁷⁶.

Adhortacja *Catechesi tradendae* mówi, że "kerygmat ewangeliczny, który pierwszą swą zapowiedzią [...] tak kiedyś wstrząsnął człowiekiem i poruszył go, że oddał się on przez wiarę Jezusowi Chrystusowi, stopniowo dzięki katechezie, coraz głębiej jest pojmowany, poszerzany o wnioski, które z niego wypływają, wyjaśniany wykładem wymagającym także rozumowania i w ten sposób doprowadza do praktyki życia chrześcijańskiego" (nr 25). Jan Paweł II we wspo-

¹⁷² S t r o b a. *Soborowy* s. 23.

¹⁷³ Biskup chełmiński. *Zarządzenie w sprawie tematyki kazań*. W: *Prawodawstwo* t. 1 z. 1 s. 69-70.

¹⁷⁴ Przykładowo można podać, że w roku 1969/70 takich niedziel było dziesięć, a w roku 1971/72 pięć. Zob. S t r o b a. *Soborowy* s. 23; P a c i u s z k i e w i c z. *Struktury* s. 244.

¹⁷⁵ Wezwanie biskupów polskich do rodziców na początek roku katechetycznego 1976/77. WDP 45:1976 nr 11 s. 322.

¹⁷⁶ Odezwa biskupów polskich do młodzieży katolickiej z 20 X 1973. LEP s. 774.

mnianym dokumencie poucza: "Prawdy, które w katechezie są pogłębiane, poruszyły kiedyś serce człowieka, gdy je po raz pierwszy usłyszał. Nie błędną one [...] przez lepsze ich poznawanie w katechezie, lecz przeciwnie bardziej pobudzają i mają większe znaczenie dla życia" (CT 25). *Evangelii nuntiandi* podkreśla zaś, że "ewangelizacja bardzo często wymaga, aby dostarczyć wiernym [...] pokarmu i umocnienia, zwłaszcza za pomocą katechezy" (nr 54). Ogólna Instrukcja Katechetyczna podkreśla różnorodność form, jakie mogą być wykorzystane zależnie od okoliczności i rozmaitych potrzeb Kościoła. "W krajach od dawna chrześcijańskich katecheza przybiera często formę kształcenia religijnego dzieci i młodzieży, przekazywanego w szkole lub poza nią. Można tu także spotkać różne inicjatywy w zakresie katechizacji dorosłych, a nawet pewne formy katechumenatu dla tych, którzy zostali wprowadzeni do chrześcijaństwa, a nie otrzymali koniecznego wtajemniczenia chrześcijańskiego" (DCG 19).

Posługa katechetyczna "zmierza do tego, by u ludzi wiara oświecona nauką stawała się żywą, wyraźną i czynną" (DB 14). Dokumenty soborowe stwierdzają ponadto, że katecheza ma być otoczona specjalną troską biskupów (DB 14), a jej głoszenie jest podstawowym obowiązkiem prezbiterów (DK 4) oraz katechistów (DM 17). Katechizacja jest pierwszym środkiem wychowania chrześcijańskiego (DM 4). Katecheza ma się opierać na Piśmie św., Tradycji, liturgii i żywym magisterium Kościoła, ma być przystosowana do wieku i specyfiki słuchaczy oraz ich warunków życia (DB 14).

Dokumenty Kościoła w Polsce, zwłaszcza po roku 1961¹⁷⁷, poświęcają katechizacji dużo miejsca. Broniono w nich praw rodziców do wychowania religijnego dzieci i młodzieży¹⁷⁸, uwrażliwiano wiernych na potrzebę katechizacji, pobudzano rodziców do współpracy katechetycznej z prezbiterami¹⁷⁹. Podkreślano stanowczo, że "skuteczność, a czasem i samo istnienie katechizacji zależy od współpracy z rodzicami; dalej – biskupi byli świadomi, że obecne okoliczności wymagają większego wysiłku, by słowo Boże skutecznie dotarło do współczesnych"¹⁸⁰. W tym celu episkopat pisał: "wychowanie religijne dzieci i młodzieży jest sprawą tak ważną, że naszym pasterskim obowiązkiem jest częste omawianie jej z wami – z rodzicami"¹⁸¹. Biskupi wzywali rodziców do współpracy katechetycznej, "do wysyłania dzieci i młodzieży na lekcje religii,

¹⁷⁷ Zob. Sd–Kat. nr III 2. 1. 2 s. 29; nr III 2. 2. 9 s. 31.

¹⁷⁸ Zob. Orędzie biskupów polskich do kapłanów i wiernych o prawie do nauczania religii z 28 VII 1963. LEP s. 317-320.

¹⁷⁹ Orędzie biskupów polskich do kapłanów, rodziców, dzieci i młodzieży w sprawie wychowania religijnego z marca 1963 r. W: LEP s. 288-290.

¹⁸⁰ Słowo biskupów polskich do katechetek i katechetów z 8 IX 1974. LEP s. 804.

¹⁸¹ Orędzie biskupów polskich z marca 1963 r. LEP s. 288.

sprawdzania ich postępów, utrzymywania kontaktu osobistego z katechetą ich dzieci, brania udziału w spotkaniach katechetycznych z duszpasterzem¹⁸². Wzywano rodziców, aby do tej współpracy katechetycznej wciągali sąsiadów, rodziców chrzestnych, dorosłe dzieci oraz rodziców, którzy nie mają własnych dzieci lub którzy już je wychowali¹⁸³. Episkopat oceniając dotychczasową współpracę, kierował z jednej strony słowa uznania do rodziców za ich poświęcenie w realizacji zadań wychowawczych¹⁸⁴, ale z drugiej także słowa wyrzutu za zaniedbania na tym odcinku¹⁸⁵. Biskupi wskazując na przyczyny tych zaniedbań¹⁸⁶, wzywali do podejmowania działań celem zaradzenia zaistniałym trudnościom¹⁸⁷. Episkopat wzywał do współpracy oprócz rodziców także dzieci i młodzież. Zachęcano młodzież, aby była wierna swym katolickim przekonaniom wyniesionym z domu rodzinnego, by zdobywała i rozwijała wiedzę religijną w punktach katechetycznych, a podczas studiów wyższych w ośrodkach duszpasterstwa akademickiego¹⁸⁸. Wskazywano, że młodzież nie może zrywać "z pniem Narodu, z wartościami jego kultury religijnej i ojczyznej"¹⁸⁹. Współpraca dzieci na odcinku katechetycznym – w świetle nauczania Episkopatu – powinna przejawiać się pilnym – zgodnym z życzeniem rodziców – uczęszczaniem na naukę religii, w umiejętnym współzyciu z rówieśnikami, "którzy nie mieli szczęścia słyszeć w domu rodzinnym prawdy o Dobrym Zbawicielu"¹⁹⁰, oraz w naśladowaniu wzorów, które kształtują postawę chrześcijańską¹⁹¹.

Episkopat po uporaniu się z trudnościami w początkowym okresie prowadzenia katechizacji w punktach katechetycznych częściej zwracał uwagę, zwłaszcza w orędziach i listach pasterskich, na jakość katechizacji oraz regularność jej prowadzenia¹⁹². Chociaż katechizacja nie polega wyłącznie na zdobywaniu wie-

¹⁸² Wezwanie biskupów polskich do rodziców na początek roku katechetycznego 1976/77 s. 322.

¹⁸³ Orędzie biskupów polskich z 28 VIII 1963. LEP s. 320.

¹⁸⁴ Orędzie biskupów polskich z marca 1963 r. LEP s. 288.

¹⁸⁵ List Episkopatu Polski na uroczystość Świętej Rodziny z 3 XII 1971. LEP s. 683.

¹⁸⁶ Tamże.

¹⁸⁷ Orędzie biskupów polskich z marca 1963 r. LEP s. 289; Słowo pasterskie biskupów o obowiązkach religijnych w czasie wakacji z 31 V 1964. LEP s. 356-358.

¹⁸⁸ List Episkopatu Polski na rok wiary w sprawie ateizmu z 15 VI 1967. LEP s. 500.

¹⁸⁹ List Episkopatu Polski na uroczystość Chrystusa Króla. Młodzież w służbie Kościoła, Narodu i każdego człowieka z 25 IX 1971. LEP s. 669.

¹⁹⁰ List Episkopatu Polski na rok wiary w sprawie ateizmu. LEP s. 500.

¹⁹¹ List biskupów polskich na uroczystość Matki Boskiej Częstochowskiej z 17 VI 1973. LEP s. 754.

¹⁹² W świetle nauczania Episkopatu Polski skuteczność katechizacji zależy m.in. od regularności jej prowadzenia, od postawy i zaangażowania katechety, współpracy katechety z rodzicami, wiązania słowa Bożego z praktyką sakramentalną oraz świadomości, iż katecheza ma

dzy religijnej, to jednak należy odnotować, że "dziś nie może ostać się wiara w człowieku, który posiada średnie lub wyższe wykształcenie ogólne, a w dziedzinie wiedzy religijnej pozostaje na poziomie dziecka szkoły podstawowej"¹⁹³. Katecheza ma prowadzić do dojrzałości w wierze. Człowiek zaś ugruntowany w wierze odpowie na wezwanie orędzia ewangelicznego w postaci nawiązania wspólnoty z Bogiem i braćmi (DCG 21, 23).

W kontekście przeprowadzonej analizy zrozumiałe jest, dlaczego nauczanie Kościoła posoborowego przypisuje katechizacji fundamentalne znaczenie duszpasterskie. Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradendae* stwierdza wyraźnie, że katechizacja jest jednym z najważniejszych zadań Kościoła (nr 1), a w przemówieniu wygłoszonym podczas pobytu w Gnieźnie, że "podstawowym zadaniem Kościoła jest katechizowanie"¹⁹⁴. Katechizacja "jest związana z całym życiem Kościoła. Od niej [...] zależy nie tylko rozprzestrzenianie się Kościoła w świecie i jego wzrost liczebny, ale jeszcze bardziej jego rozwój wewnętrzny i jego zgodność z planem Bożym" (CT 13). Na wielką rolę katechizacji w duszpasterstwie polskim zwraca także uwagę Dyrektorium Apostolstwa Świeckich polskiego Episkopatu (DAS 13, 24, 36) oraz inne dokumenty polskiego Kościoła. Także posoborowe prawodawstwo synodalne w Polsce przyznaje katechizacji czołowe miejsce wśród różnych działań duszpasterskich¹⁹⁵.

W przeprowadzonych analizach staraliśmy się ukazać nauczanie Kościoła współczesnego na temat parafialnej wspólnoty wierzących i przynależności do niej. Z przeprowadzonych zestawień wynika, że Kościół powszechny określa dość ogólnie ramy istnienia i funkcjonowania parafialnej wspólnoty wiary. Kościół w Polsce, chociaż opiera się na wytycznych ogólnokościelnych, a w niektórych przypadkach przytacza je dosłownie, to jednak dąży do udzielenia wskazówek bardziej konkretnych i bliższych polskiej rzeczywistości eklezjalnej. Rozpatrywane aspekty życia kościelnego w Polsce dowodzą, że parafia ma jeszcze wiele do zrobienia, aby się stać prawdziwą wspólnotą wierzących. Rozładowanie powyższej sytuacji wymaga refleksji pastoralnej, a także rewizji i odnowy w zakresie struktury parafii oraz organizowanego w jej ramach duszpasterstwa.

prorowadzić do spotkania z Bogiem. Zob. Słowo biskupów polskich do katechetek i katechetów. LEP s. 804.

¹⁹³ Wezwanie biskupów polskich na początek roku katechetycznego 1976/77. LEP s. 322; Odezwa biskupów polskich do młodzieży katolickiej z 20 X 1973. LEP s. 774.

¹⁹⁴ J a n P a w e l I I. *Przemówienia – homilie. Polska 2 VI 1979–10 VI 1979*. Kraków 1979 s. 42.

¹⁹⁵ Sd–War. cz. 3 nr 17-34 s. 77-90; Sd–Poz. nr 393-457 s. 108-129; Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej. *Communio et communicatio*. Kraków 1983 nr 157-174 s. 74-79.

**DIE ZUGEHÖRIGKEIT ZUR PFARREI ALS GLAUBENSGEMEINSCHAFT
IM LICHT DER UNTERWEISUNG DER KIRCHE VON HEUTE****Z u s a m m e n f a s s u n g**

Im artikel wird die Unterweisung der Kirche von heute zum Thema der Pfarrei als Gemeinschaft der Gläubigen und der Zugehörigkeit zu ihr dargelegt. Aus den durchgeführten Zusammenstellungen ergibt sich, dass die Universalkirche den Existenz- und Funktionsrahmen der Pfarrei als Glaubensgemeinschaft recht allgemein bestimmt. Obwohl sich die Kirche in Polen auf die allgemeinkirchlichen Richtlinien stützt und diese in vielen Fällen wörtlich anführt, strebt sie doch die Erteilung konkreterer und der polnischen ekklesialen Wirklichkeit näherer Richtlinien an. Die betrachteten Aspekte des kirchlichen Lebens in Polen beweisen, dass die Pfarrei noch viel zu tun hat, um eine wirkliche Gemeinschaft der Gläubigen zu werden. Die Entladung der erwähnten Situation bedarf der pastoralen Reflexion, aber auch der Revision und Erneuerung der Pfarreistruktur und der in ihr betriebenen Seelsorge. Es müssen neue Wege der Unterweisung überlegt werden, um die Annahme des Glaubens in einer Situation des zunehmenden Kritizismus und der Konkurrenz auf dem "Weltanschauungsmarkt" zu gewährleisten. Heute genügt es nicht mehr, nur zu übermitteln, an was geglaubt werden muss, sondern in gleichem Masse auch, warum dies geglaubt werden soll.